

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Matera

**Komparace Evropského společenství uhlí a
oceli a Organizace pro evropskou
hospodářskou spolupráci: Počátky evropské
integrace z neorealistického hlediska**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Jan Matera**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

Matera, Jan. *Komparace Evropského společenství uhlí a oceli a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci: Počátky evropské integrace z neorealistického hlediska*. Praha, 2014. 41 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Komparace Evropského společenství uhlí a oceli a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci: počátky evropské integrace z neorealistického hlediska“ se zabývá počátky evropského integračního procesu po druhé světové válce. Věnuje se zejména Evropskému společenství uhlí a oceli a Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci. Poválečný vývoj evropské integrace se stal základním předpokladem pro její další rozvoj až do dnešní podoby. Tato bakalářská práce za pomoci komparace zkoumá proč má současná Evropská unie počátky v Evropském společenství uhlí a oceli a nikoliv v Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci. Na tuto otázku práce odpovídá na základě neorealistické teorie, která je založena na anarchistickém pojetí mezinárodních vztahů, důležitosti národního zájmu a udržování mocenské rovnováhy. Samotný výzkum se skládá ze dvou základních částí. Nejprve se soustředí na národní zájmy vybraných států v poválečné západní Evropě, jejich politiku vůči evropské integraci, a na obě organizace. Následně se zaměřuje na ekonomický dopad obou organizací a na hospodářské zájmy vybraných států. Práce dochází k závěru, že evropská integrace a integrační úspěch Evropského společenství uhlí a oceli nevychází z ekonomických výsledků organizace, nýbrž ze vzájemně se doplňujících národních zájmů a dále z politických okolností způsobených vznikající studenou válkou a problematikou obnovy a rehabilitace Západního Německa.

Abstract

The bachelor's thesis "A Comparison of the European Steel and Coal Community and the Organisation for European Economic Co-operation: The beginning of European integration from a neo-realist perspective", analyses in the beginnings of European integration after the Second World War. The main focus is on the European Steel and Coal Community and the Organisation for European Economic Co-operation. Post-war development of European integration had become precondition to its future development into its contemporary form. This bachelor's thesis use comparison method to explain, why has today's European Union has foundations in the European Steel and Coal Community and not in the Organisation for European Economic Co-operation. This analysis answers the question on the basis of theory of neo-realism that is based on anarchic conception of international relations, importance of national interest and balance of power. Research itself consists of two parts. At first, it focuses on national interests of chosen countries in post-war Europe and on politics of afore mentioned organizations towards European integration. Afterwards, it concentrates on economical impact of both organizations and on economical interests of chosen states. The thesis concludes that European integration and success of the European Steel and Coal Community in integration does not originate from its economic results, but from complementary national interests and political circumstances caused by the beginnings of the Cold War and the recovery of Western Germany.

Klíčová slova

Evropské společenství uhlí a oceli, ESUO, Evropská organizace pro hospodářskou spolupráci, neorealismus, poválečné období, evropská integrace, národní zájem

Keywords

The European Coal and Steel Community, ECSC, Organisation for European Economic Co-operation, OEEC, neo-realism, post-war, European integration, national interest

Rozsah práce: 75 865 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2014

Jan Matera

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce PhDr. Zuzaně Kasákové, Ph.D. za vedení, cenné rady a připomínky. Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům za to, že pro mě byli oporou.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Jan Matera
E-mail:	janmater@seznam.cz
Semestr:	Letní
Akademický rok:	2012/2013
Název práce:	Komparace Evropského společenství uhlí a oceli a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci: Počátky evropské integrace z neorealistického hlediska.
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	Letní semestr, 2013/2014
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Vít Smetana, PhD.
Vedoucí práce (není povinné):	PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Pro pochopení evropského integračního procesu a jeho vývoje, tudíž i současnosti, je důležité uvědomit si, co k evropské integraci vedlo. Na organizacích ESUO a OEEC lze ilustrovat, jakým směrem se poválečné uvažování o integraci a spolupráci v západní Evropě ubíralo. ESUO se stalo základem pro další integraci, kdežto v OEEC se rozšiřování integračního procesu neprosadilo. Na jejich komparaci můžeme ukázat klíčové předpoklady pro další rozvoj evropské integrace.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Cílem práce bude zjistit na základě objektivních a přesně stanovených kritérií plynoucích z neorealistické teorie, proč bylo ESUO z evropského integračního hlediska úspěšné a OEEC nikoliv. Úspěšností je míněna další návaznost konkrétních integračních kroků. Za pomoci komparace odvodím důvody pro úspěch ESUO a neúspěch OEEC. Důraz bude kladen na předpoklady a příčiny počátků evropské integrace.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Po druhé světové válce začal proces evropské integrace dostávat konkrétní rysy. Národní zájmy nejdůležitějších aktérů velmi výrazně formovaly budoucí podobu nejen poválečné evropské integrace, ale i celé Evropy. Evropa stála před množstvím nevyřešených problémů, se kterými se musela v poválečném období potýkat. Ať už šlo o začínající studenou válku, řešení otázky Německa nebo poválečné ekonomické rekonstrukce Evropy. S uvedenými problémy a zároveň myšlenkou evropské integrace jsou spojeny především dvě organizace. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci vznikla v roce 1948 na základě Marshallova plánu z roku 1947. Evropské společenství uhlí a oceli vzniklo v roce 1952 na základě Schumanova plánu z roku 1950. Na ESUO posléze navazuje integrační linie, která vedla až k EU.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	Práce bude rozdělena, mimo úvodu a závěru, do dvou hlavních kapitol. Úvod bude zahrnovat výzkumný rámec, cíle práce a hypotézy, rešerši literatury a úvod do tématu. První část statí se bude zabývat národními zájmy čtyř hlavních aktérů a jejich vlivem na ESUO a OEEC. Konkrétně se bude zabývat Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Spolkovou

Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce

republikou Německo a Francií a jejich národními zájmy ve vztahu k evropské integraci a oběma organizacím. V závěru první kapitoly práce bude provedena komparace vlivu národních zájmu čtyř uvedených zemí na ESUO a OEEC. Druhá kapitola se bude věnovat ekonomickým vlivům a výsledku ESUO a OEEC. Tato část práce bude zaměřena především na hlavní ekonomické problémy s kterými se musely ESUO a OEEC potýkat. Na konci této kapitoly budou komparovány ekonomické výsledky ESUO a OEEC. V závěru bude následovat krátké shrnutí, potvrzení či vyvrácení hypotézy a odpověď na výzkumnou otázku.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

1. Behrman, Greg. *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe*. Londýn: Aurum press Ltd, 2008.
2. Broadberry, Stephen, Kevin H. O'Rourke. *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2*. Cambridge: Cambridge Pniversity Press, 2010
3. Drulák, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003.
4. Gilligham, John. *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
5. Hogan, Michael J.. *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
6. Kovář, Martin, a Václav Horčíčka. *Dějiny evropské integrace I.* Praha: Triton, 2006.
7. Helmut Müller a kolektiv. *Dějiny Německa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.
8. Klausen, Jytte. *War And Welfare: Europe and the United States, 1945 to the present*. New York: Palgrave Macmillan, 2001.
9. Eichengreen, Barry, a J. Bradford de Long. „The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program“. National Bureau of Economic Research Working Paper 3899 (Listopad 1991) <http://www.nber.org>.
10. Lynch, Frances M. B. Lynch. „Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction“. *The Economic History Review, New Series* 37, č. 2 (Květen 1984), 229-243, <http://www.jstor.org>.

Podpis studenta a datum

Jan Matera, 7. 6. 2013

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD.....	2
VYMEZENÍ TÉMATU	2
CÍL PRÁCE.....	4
TEORETICKÉ VÝCHODISKO.....	5
KRITÉRIA HODNOCENÍ	6
<i>Doplňující se národních zájmy.....</i>	6
<i>Ekonomický růst a liberalizace obchodu.....</i>	6
METODOLOGIE A STRUKTURA PRÁCE.....	7
REŠERŠE ZDROJŮ A LITERATURY.....	8
1. EVROPSKÁ INTEGRACE A NÁRODNÍ ZÁJEM.....	10
1.1 VELKÁ BRITÁNIE: ODMÍTAVÝ PŘÍSTUP K EVROPSKÉ INTEGRACI.....	10
1.2 FRANCIE: VÝVOJ PŘÍSTUPU K NĚMECKU	12
1.3 NĚMECKO: CESTA ZPÁTKY DO EVROPY	13
1.4 USA: PODPORA EVROPY.....	14
1.5 OEEC: KOMPROMISY A NESHODY	17
1.6 ESUO: EVROPSKÁ INTEGRACE BEZ VELKÉ BRITÁNIE.....	20
1.7 POROVNÁNÍ ROLE NÁRODNÍCH ZÁJMŮ STÁTŮ V ESUO A OEEC.....	24
2. ESUO, OEEC A EKONOMICKÁ REKONSTRUKCE EVROPY	27
2.1 OEEC: CESTA K EVROPSKÉ PLATEBNÍ UNII A LIBERALISMU	28
2.2 ESUO: BOJ SE SUBVENCEMI A DEKARTELIZACI	30
2.3 POROVNÁNÍ EKONOMICKÉHO Vlivu A VÝSLEDKŮ ESUO A OEEC.....	32
ZÁVĚR	35
SUMMARY	37
BIBLIOGRAFIE.....	39

Úvod

Po konci druhé světové války se začala postupně prosazovat myšlenka evropské integrace. Evropská integrace měla zajistit trvalý mír a blahobyt v Evropě. Jakým způsobem by měla být evropská integrace vytvořena? Na jakých strukturálních základech by měla stát? Co by mělo být jejím dlouhodobým cílem? Každý stát si na tyto otázky odpovídal po svém. Idea integrované a jednotné Evropy se rodila v poválečném období, ve kterém Evropa stála před množstvím velkých problémů, které musely být vyřešeny. Zvolna se začala rozvíjet studená válka mezi Západem a Východem a nebylo jasné, jakým způsobem by měla být řešena situace poraženého Německa, ani jak by měla vypadat poválečná ekonomická rekonstrukce Evropy. Každý stát přitom považoval za prioritní jiný problém. Spojené státy se snažily zaujmout jasné stanovisko v začínající studené válce se Sovětským svazem. Velká Británie se pokoušela udržet svoji světovou pozici a impérium. Francie přemýšlela nad tím, jak se co nejlépe zabezpečit proti německé hrozbě. A Německo se chtělo rehabilitovat před očima světa a vrátit se do Evropy. Všechny tyto problémy se odrážely v postoji národů vůči nově vznikajícím mezinárodním organizacím a přímo ovlivňovaly jejich fungování a formu. Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) a Organizace pro evropskou hospodářskou (OEEC) spolupráci v tomto ohledu nebyly výjimkou.¹ Fungování a struktura obou organizací se odvíjely od postojů a cílů jednotlivých států ať už v jejich rámci nebo mimo něj. Pro budoucnost procesu evropské integrace bylo vyřešení výše uvedených problémů klíčové stejně jako symbióza politických a ekonomických zájmů států, které se evropské integrace účastnily.

Vymezení tématu

Práce se zabývá problematikou poválečné evropské integrace se zaměřením na Evropské společenství uhlí a oceli a Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci. Obě tyto organizace hrály klíčovou roli při rozvoji evropské integrace a jejich fungování výrazným způsobem ovlivnilo podobu evropské politiky. Práce se

¹ Zkratka Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci v české terminologii neexistuje. Proto jsem se rozhodl používat zkratku anglickou (OEEC – Organisation for European Economic Co-operation). U Evropského společenství uhlí a oceli používám zkratku českou (ESUO).

zabývá převážně obdobím od konce druhé světové války do poloviny let padesátých a orientuje se na západní Evropu.

Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci vznikla v roce 1948 a měla celkem 18 členů.² Nejdůležitější institucí byla Rada OEEC, která byla složena ze zástupců členských států a teritorií. Radu OEEC vedl formálně předseda, který neměl žádné exekutivní pravomoci. Jakékoliv rozhodnutí Rady OEEC muselo být jednohlasné. Jednohlasnost znamenala, že OEEC bylo mezivládní organizací, v jejímž rozhodování hrály účastnické státy a jejich zájmy klíčovou roli. V čase mezi setkáními Rady OEEC organizaci řídila exekutivní komise o sedmi členech s částečnými pravomocemi.³ Marshallův plán a na jeho základu vzniklá Organizace pro Evropskou hospodářskou spolupráci měly hrát klíčovou roli v ekonomické rekonstrukci západní Evropy. Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci se měla stát pilířem evropské ekonomické spolupráce a jednoty. Cílem OEEC a Marshallova plánu bylo vytvořit multilaterální ekonomický rámec, v němž by mohl fungovat volný obchod mezi evropskými státy.

Do Evropského společenství uhlí a oceli, které vzniklo v roce 1952, se zapojilo celkem šest států.⁴ ESUO se institucionálně skládalo z Vysokého úřadu, Shromáždění, Rady ministrů a Soudního dvora. Podle článku dva Pařížské smlouvy zakládající Evropské společenství uhlí a oceli z roku 1951 bylo cílem ESUO zlepšit životní úroveň, zvýšit zaměstnanost a přispět k ekonomickému rozvoji v harmonii s hospodářstvím členských států.⁵ Nadnárodní prvek představoval Vysoký úřad, který měl za cíl naplňovat smlouvu o ESUO a jednat v rámci obecného zájmu členských zemí. Měl devět členů, přičemž nesměli být více než dva členové stejné národnosti. Shromáždění ESUO tvořilo 78 zástupců, kteří byli delegováni národními parlamenty. Primárním cílem Shromáždění bylo dohlížet na činnost organizace. Shromáždění nemělo žádné exekutivní pravomoci. Rada ministrů se skládala ze šesti zástupců národních vlád, za

² Byly jimi Rakousko, Belgie, Dánsko, Francie, Řecko, Island, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie a Západní Německo, které původně zastupovala separátně bizonie a francouzská okupační zóna. OEEC se také účastnil Terst, dokud nebyl navrácen Itálii.

³ „Organisation for European Economic Co-operation“, Oficiální stránky OECD, <http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm> (staženo 23. 4. 2014).

⁴ Jednalo se o Francii, Západní Německo, Belgie, Lucembursko, Nizozemsko a Itálii.

⁵ „Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18. dubna 1951)“, http://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html (staženo 14. 4. 2014).

každou zemi jeden. Předsednictví v Radě ministrů se střídalo každé tři měsíce. Úkolem Rady ministrů bylo harmonizovat aktivity Vysokého úřadu s národními ekonomickými zájmy. Rada ministrů musela schválit každé důležité rozhodnutí Vysokého úřadu. Soudní dvůr měl sedm členů a jeho úkolem bylo zajišťovat dodržování práv a norem uvedených ve smlouvě ESUO.⁶

Práce se zabývá čtyřmi hlavními aktéry, kteří měli největší vliv na ESUO a OEEC, potažmo na počátky evropské integrace. Těmi jsou Velká Británie, USA, Spolková republika Německo a Francie. Velká Británie byla vítěznou mocností druhé světové války a měla v poválečném období celosvětový politický záběr. Proto byl její postoj k evropské integraci zásadní pro její počátky. Role USA v evropské integraci byla důležitá především při iniciaci Marshallova plánu a OEEC. Pozice světové supervelmoci ve vytvářejícím se bipolárním světovém uspořádání je také důvodem pro zaměření se na Spojené státy. Nepřátelství mezi Francií a Německem vedlo k oběma světovým válkám. Vývoj vztahu Francie a Německa v poválečném období byl základním předpokladem pro založení ESUO. Vzhledem k tomuto faktu a dlouhodobě výrazné roli obou zemí v evropské politice byly jejich zájmy pro evropskou integraci určující. Každý z těchto států měl své politické cíle, ať už domácí, světové nebo lokální. Tyto cíle se pak výrazně odrážely na vývoji Schumanova a Marshallova plánu, potažmo ESUO a OEEC. Pro správné pochopení jednání států v rámci ESUO a OEEC je důležitá analýza jejich domácí a zahraniční politiky, která postoj vůči oběma organizacím určovala. Ostatní západoevropské země jsou uváděny pouze v kontextu práce, neboť jejich role v počátcích evropské integrace není tak podstatná jako role čtyř výše uvedených států.

Cíl práce

Základním cílem práce je zjistit, proč navazuje evropský integrační proces na ESUO a nikoliv na OEEC a jaké faktory sehrály klíčovou roli v počátcích evropské integrace. Práce vychází z hypotézy, že Evropské společenství uhlí a oceli bylo z hlediska evropské integrace úspěšnější než Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, přestože OEEC bylo ekonomicky úspěšnější. Důležitým předpokladem

⁶ „Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ESUO Treaty“, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ESUO_en.htm (staženo 23. 4. 2014).

návaznosti další evropské integrace na ESUO byly doplňující se politické cíle členů a vytvoření platformy s nadnárodním prvkem, která tuto shodu umožnila. Vytvoření struktury podporující evropskou integraci v OEEC nebylo naopak umožněno rozpory v zájmech jednotlivých zemí, které exekutivní sílu OEEC silně omezovaly a znemožnily tak vznik nadnárodního prvku v OEEC.

Teoretické východisko

Cíle práce a hypotéza jsou určeny neorealisticou teorií mocenské rovnováhy, v jejímž duchu je práce psána. Politické zájmy jednotlivých států v poválečném období měly klíčový vliv na dohody týkající se založení i fungování ESUO i OEEC. Tomu odpovídá neorealisticá teorie Kennetha Waltze. Ta je založena na anarchistickém chápání mezinárodních vztahů, ve kterém se státy snaží vyhnout vzájemné závislosti, dokud nehrozí vznik hegemonu. Anarchie v mezinárodních vztazích vyplývá z cílů jednotlivých zemí, jež jsou zaměřeny na prosazování vlastních národních zájmů. Národní zájmy směřují k posílení pozice státu v anarchistickém systému a zabezpečení jeho přežití. Jednotlivé státy se spojují do aliance pouze v případě možnosti vzniku nebo existence hegemonu, aby předešly ohrožení vlastní bezpečnosti. Takto Waltz popisuje princip mocenské rovnováhy, který bude považován v této práci za teoretické východisko. Toto teoretické východisko odpovídá poválečné situaci v Evropě, ve které panovaly obavy z možnosti německé nebo sovětské hegemonie nad Evropou. V anarchistickém uspořádání mezinárodních vztahů se může každý aktér spoléhat pouze sám na sebe a žádné spojení nevydrží věčně. Všechny státy jsou považovány za stejné jednotky, které vládou na vymezeném území, usilují o ekonomickou prosperitu a zbrojí. Waltzův systém rozdělení moci je buďto bipolární (dvě mocnosti) nebo multipolární (více mocností). V poválečném období se objevuje bipolární světové rozložení moci mezi Sovětským svazem a Spojenými státy. Z regionálního hlediska však Evropa zůstala multipolární. Právě střet bipolárního a multipolárního chápání světa je důležitým předpokladem pro vznik evropské integrace. To práce ukáže především na vývoji francouzského postoje k Německu. S možností vzniku unipolárního rozdělení moci Waltz nepočítá, neboť by to svědčilo o selhání systému mocenské rovnováhy. Teorie mocenské rovnováhy umožní v této práci vyhledání relevantních faktů a jejich

zařazení do kontextu.⁷ Teorie neorealismu neodpovídá vývoji evropské integrace po skončení studené války, ovšem tato práce se zabývá počátky evropské integrace a okolnostmi jejího vzniku. Pro toto období je teorie z výše uvedených důvodů relevantní.⁸

Kritéria hodnocení

Doplňující se národních zájmy

Výběr kritérií, na jejichž základě jsou hypotézy vyvráceny nebo potvrzeny, je v souladu s teorií mocenské rovnováhy. Prvním kritériem hodnocení je vztah mezi národními zájmy a evropskou integrací, potažmo ESUO a OEEC. Důležitá pro hodnocení je otázka, zda vedly národní zájmy jednotlivých států, prosazované v ESUO a OEEC i mimo ně, k hlubší evropské integraci nebo se stavěly proti ní. Důležitá bude analýza postojů států, které byly vedené svými národními zájmy, a zjištění, proč spolupracovaly na evropské integraci, nebo ji odmítaly. Toto kritérium hodnocení vychází z předpokladu, že počátky evropské integrace jsou postaveny na národních zájmech západoevropských států směřujících k evropské integraci a jsou ovlivněny především vznikající studenou válkou a rehabilitací Spolkové republiky Německo v západní Evropě. Národní zájem je z hlediska konceptu neorealisticke mocenské rovnováhy zásadní pro vytváření zahraniční politiky a mezinárodních organizací v anarchistickém řádu mezinárodních vztahů. Studená válka je podle realistických a neorealisticke teorií předpokladem vzniku evropské integrace a jejího vývoje.⁹ Rehabilitace Německa byla spojena s bezpečnostním dilematem, které nutilo USA a západoevropské země spolupracovat.

Ekonomický růst a liberalizace obchodu

Další kritérium hodnocení je postaveno na ekonomickém vlivu ESUO a OEEC na liberalizaci obchodu a nastartování hospodářského růstu v Evropě. Předpokladem pro toto kritérium je chápání liberalizace obchodu a nastartování hospodářského růstu v Evropě jako formy ekonomické aliance, která se postavila do opozice proti Sovětskému svazu a jeho ekonomickému řádu a proti možnosti ekonomické hegemonie Německa. Ekonomická integrace západní Evropy pomohla propojit ekonomiky

⁷ Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2003), 60-63.

⁸ *Ibid.*, 188-189.

jednotlivých států, a tím zaručit větší bezpečnost proti německé hrozbě. Německo bylo v liberálním systému provázáno s ostatními evropskými zeměmi, a proto poklesla možnost nejen německé hegemonie nad západní Evropou, ale díky zvýšené německé produkci nepřímo i sovětské. Dalším důležitým cílem, ke kterému měl vést liberalismus a multilaterální ekonomický rámec, bylo zajištění západoevropské hospodářské prosperity, která měla západní Evropě pomoci postavit se po bok USA v začínající studené válce.¹⁰ Tento čin měl v anarchistickém chápání mezinárodních vztahů vést k eliminaci hrozby ze strany Sovětského svazu.

Struktura obou organizací je podstatná s ohledem na stať práce, která vysvětlí faktory, jež struktury obou organizací určovaly. Části práce zabývající se ekonomickou analýzou a především analýzou politických zájmů jednotlivých států pak ukáží, proč struktury ESUO a OEEC výrazně charakterizují počátky evropské integrace a zvýrazní nedostatky OEEC a důvody strukturální návaznosti dalších evropských společenství na ESUO.

Metodologie a struktura práce

Z metodologického hlediska je práce analytickou komparací, která je založena na analýze primární a sekundární literatury z hlediska teorie mocenské rovnováhy. Komparaci předchází analýza Evropského společenství uhlí a oceli, Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci a role jednotlivých států na fungování obou organizací. Analytickou komparací je porovnáváno ESUO a OEEC s důrazem na fakta vyplývající z analýzy.

Práce se skládá ze dvou základních částí a závěru. První pasáž práce se věnuje národním zájmům nejdůležitějších aktérů v procesu evropské integrace a ESUO a OEEC. Jedná se o analýzu domácí a zahraniční politiky - která měla vliv na evropskou integraci - Velké Británie, Spojených států amerických, Francie a Spolkové republiky Německo a okupační správy, která ji předcházela. Navazují určující postoje těchto čtyř států v rámci ESUO a OEEC. Tato část práce je ukončena komparací vlivů ovlivňujících ESUO a OEEC. V další části práce je kladen důraz na ekonomické fungování a výsledky ESUO a OEEC. V závěru tohoto oddílu následuje komparace,

⁹ Petr Drulák, *Teorie mezinárodních vztahů*, 188-189.

¹⁰ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987), 1-26.

kteřá porovnává ekonomické výsledky obou organizací. Závěrečná část práce nabízí shrnutí a odpověď na výzkumné otázky.

Rešerše zdrojů a literatury

Jedním z nejdůležitějších zpracovaných zdrojů, který se primárně věnuje Marshallovu plánu a OEEC, je kniha *The Marshall Plan: America, Britain and reconstruction of Western Europe, 1947-1952* od Michaela J. Hogana. Čerpal jsem z ní především při analýze amerického a britského postoje k evropské integraci, které jsou v ní velice pečlivě a důsledně vysvětleny a popsány. O kvalitě knihy svědčí i množství cen, které za knihu autor obdržel od amerických sdružení historiků. Pro doplnění informací o Marshallově plánu a OEEC z jiného úhlu pohledu jsem použil oceňovanou knihu Grega Behrmana *The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-war Europe*. Nejdůležitějším použitým zdrojem týkajícím se problematiky ESUO je kniha od Johna Gillinghama *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*. Ta pojednává nejen o ESUO a Schumanově plánu, ale také o roli uhlí a oceli v poválečné Evropě a ve vztahu Francie s Německem. Kniha je velice podrobná a obsahuje odkazy na důležitou korespondenci nejen mezi hlavními aktéry ESUO, ale i mezi světovými politickými špičkami. Ekonomickému aspektu evropské integrace se věnuje kapitola „The economic impact of European integration“ napsaná Barry Eichengreenem a Andreou Bolthou z knihy *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2*. Tato kapitola mi výrazně pomohla s ekonomickou stránkou práce a argumentací. Je nutné zmínit, že tato kapitola je v knize psána kontrafaktuálně a z toho důvodu obsahuje mnoho relevantních argumentů odpovídajících na otázku, proč obě organizace nebyly zcela ekonomicky úspěšné. Postoj, který zaujímal Velká Británie k evropské integraci je kvalitně popsán v práci Chrise Clifforda, *Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State*. Kniha se zabývá důvody vzniku britského euroskepticismu. Informace o americkém postoji k evropské integraci v rámci studené války jsem čerpal z odborného článku Wesleyho W. Widmaiera, *Constructing Foreign Policy Crises: Interpretive Leadership in the Cold War and War on Terrorism*. Francouzská domácí poválečná politika i se zřetelem na zahraniční aspekt je dobře vysvětlena v odborném článku Francese M. B. Lynche *Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction*. Pro zpracování německé poválečné situace a domácí politiky jsem využil zejména knihu od Helmuta Müllera a kolektivu, *Dějiny Německa*, která mapuje vývoj německé politiky.

Pro účely práce jsem použil dva prameny. Jedná se o *Treaty establishing the European Coal and Steel Community* a *Labour Party Election Manifesto, 1945*. Smlouva zakládající ESUO stanovuje jasně cíle organizace, které jsou v práci uvedeny do kontextu. Prohlášení stanovená ve volebním manifestu pak velmi výrazně ukazují ideologický směr britské Labouristické strany.

1. Evropská integrace a národní zájem

Jak během vyjednávání o Organizaci pro evropskou hospodářskou spolupráci a Evropském společenství uhlí a oceli, tak i během působení obou organizací docházelo k politickým neshodám mezi jednotlivými státy. Každá země, která se účastnila jednání o ESUO a OEEC se snažila prosazovat vlastní politické cíle a vize. To vedlo k velkému množství jednání, sporů a kompromisů, které formovaly obě organizace a jejich cíle a struktury. Proto, aby bylo možno porovnat ESUO a OEEC, je nejprve nutno zjistit, jaké naděje do obou organizací jednotlivé státy vkládaly, jaké měly politické cíle v Evropě a ve světě a jakým způsobem se dívaly na otázku evropské integrace. Velká Británie, USA, Francie a později vzniknuvší Spolková republika Německo byly po válce v Evropě hlavními politickými aktéry. Na jejich politickém postoji a ochotě závisela nejen budoucnost evropské integrace, ale i budoucnost celé Evropy.

V Evropě se po druhé světové válce snažili politici Francie, USA, Velké Británie a Německa vypořádat se dvěma zásadními problémy. Německo rozpoutalo v průběhu 30 let dvě světové války. Bylo zcela zásadní, jakým způsobem se vypořádají státy západní Evropy a USA s Německem. Vzhledem k meziválečnému období, kdy Versailleský systém selhal, bude prvním kritériem pro komparaci v této části práce úspěšnost organizace při řešení německé otázky. Tato kapitola sleduje vliv, který německá otázka a její řešení na ESUO nebo OEEC měly. Druhým problémem, v rámci kterého se řešila i otázka evropské integrace, byla začínající studená válka mezi západním blokem v čele s USA a východním blokem v čele se SSSR. Studená válka výrazně ovlivňovala politiku v západní Evropě a v USA a tím pádem i ESUO a OEEC.

1.1 Velká Británie: Odmítavý přístup k evropské integraci

Velká Británie vyšla z druhé světové války jako jedna z vítězných mocností. Po válce se ovšem nenacházela ani ekonomicky ani politicky v ideální situaci. Hospodářsky byla Velká Británie po válce silně závislá na pomoci a podpoře USA.¹¹ Politicky hledala své místo ve vznikajícím bipolárním světě, který byl dominován dvěma supervelmocemi. Velká Británie zůstala rozštěpena mezi silným spojenectvím s USA, západem evropského kontinentu a svým impériem. V roce 1945 nastoupila

¹¹ Chris Clifford, *Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State* (Abingdon: Ashgate Publishing Group, 2008), 15-48.

labouristická vláda v čele s premiérem Clementem Attleem a ministrem zahraničních věcí Ernestem Bevinem. Labouristická vláda se snažila balancovat mezi svými cíli a plány, které se mnohdy navzájem vylučovaly kvůli teritoriálnímu rozštěpení Velké Británie, a zároveň se snažila udržet pozici Velké Británie jako světové velmoci. Postoj Spojeného království k evropskému integračnímu procesu se jevil jako chladný a odmítavý. Je proto stěžejní určit, co k odmítavému postoji Britů k evropské integraci vedlo.¹²

V domácí politice docházelo po válce ve Velké Británii k dalekosáhlým hospodářským a sociálním změnám. Na základě Baveridgovy zprávy z konce roku 1942 se britská Labouristická strana dala cestou budování státu blahobytu (Welfare state). Stát blahobytu měl obyvatelstvu zajistit rozsáhlé sociální výhody, jako například bezplatnou zdravotnickou péči, bezplatné školství nebo vysoké sociální dávky.¹³ Další důležitou změnou bylo poměrně rozsáhlé znárodňování průmyslu, včetně průmyslu uhelného v roce 1946 a ocelářského v roce 1951. Znárodňováním průmyslu se podařilo převést ze soukromého do státního sektoru více jak 2,5 milionu lidí, což vládě umožnilo lépe kontrolovat a upravovat platy ve Velké Británii.¹⁴ Tyto změny měly ve Velké Británii zajistit stoprocentní zaměstnanost a stabilní sociální situaci. Stoprocentní zaměstnanost a stát blahobytu nebyly pouze politickými cíli britské Labouristické strany, ale i konsenzem poválečného britského politického spektra. Konzervativní strana také prosazovala stát blahobytu, byť k němu chtěla dojít jiným způsobem.¹⁵

V zahraniční politice Velké Británie byly nejdůležitější tři základní směry, kterými se Velká Británie orientovala. Šlo o spolupráci v rámci „Zvláštní vztah“ s USA, dále se jednalo o zaměření se na Společenství národů a britské impérium a nakonec o formování vztahu Velké Británie k západní Evropě. Británie se snažila navyšovat svoji světovou prestiž a etablovat se jako světová velmoc. Jedním z nejdůležitějších kroků v tomto směru byla snaha prosazovat libru jako rezervní měnu a co nejvíce posilovat libru ve šterlinkovém bloku. Britská šterlinková politika byla však umožněna jenom díky pomoci Spojených států a jejich podpoře, která byla stanovena již v dohodě o

¹² Martin Kovář, Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I*, (Praha: Triton, 2006), 71-91.

¹³ Gideon Gass Calder, K. J. Merrill-Glover, *Changing Directions of the British Welfare State* (Cathays: University of Wales Press, 2012), 20-36.

¹⁴ Jytte Klausen, *War And Welfare: Europe and the United States, 1945 to the present* (New York: Palgrave Macmillan, 2001), 37.

¹⁵ Clifford, *Making of Eurosceptic Britain*, 20-25.

půjčkách z roku 1945.¹⁶ Evropskou integraci brala Velká Británie jako lokální uskupení. Přímé členství Velké Británie v západoevropské integraci s nadnárodním prvkem pro britské politiky znamenalo nepřipustné omezení britské světové politiky. Dokladem je vládní prohlášení z podzimu roku 1949, ve kterém Spojené království explicitně odmítá podřízení se nadnárodnímu prvku v rámci evropské integrace. Explicitní odmítnutí nadnárodního prvku je vykládáno jako britská ochrana proti přílišnému zatažení do kontinentální Evropy na úkor Commonwealthu nebo speciálního vztahu s USA.¹⁷ Celosvětová moc a prestiž Velké Británie po válce postupně klesala, což bylo částečně způsobeno formujícím se bipolárním světovým uspořádáním. Britskou slábnoucí světovou pozici dokazovala hospodářská situace Velké Británie, která potřebovala americkou finanční pomoc nebo například výsledky Suezské krize z roku 1956, kdy Britové na nátlak USA od svých původních záměrů v Egyptě ustoupili.¹⁸

1.2 Francie: Vývoj přístupu k Německu

Hlavním problémem poválečné Francie bylo vyřešení vztahu s Německem, se kterým se střetla ve válce během života jedné generace hned dvakrát. Francouzskou poválečnou prioritou bylo zajištění toho, aby se pro ni Německo už nikdy nemohlo stát hrozbou. Francouzi se snažili přijít s přijatelným politickým řešením, které by jim zajistilo silnou pozici v Evropě a zároveň udrželo Německo pod kontrolou, ať už mezinárodní nebo francouzskou. Německá otázka hrála významnou roli i v uvažování a jednání Francie v otázce evropské integrace. Z toho důvodu je důležité zjistit, jakým způsobem se vyvíjel postoj Francie k Německu a jaké okolnosti dovedly Francouze až k vytvoření Schumanova plánu.

Po válce ve Francii panovala shoda o nutnosti hospodářské modernizace. Nikomu z francouzských politiků a expertů se po dlouhou dobu nedařilo prosadit komplexní plán modernizace francouzské ekonomiky, což bylo způsobeno hlavně finanční náročností jednotlivých plánů. Monnetův plán z roku 1946 byl velmi finančně náročný. Jeho prosazení ve Francii však napomohla výrazná podpora ze strany USA.¹⁹

¹⁶ Clifford, *Making of Euroceptic Britain*, 18-25.

¹⁷ Hogan, *The Marshall Plan*, 275.

¹⁸ Vladimír Nálečka, *Světová politika ve 20. století II.* (Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2005), 81-82.

¹⁹ Frances M. B. Lynch, „Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction“, *The Economic History Review, New Series* 37, č. 2 (Květen 1984), 229-243, <http://www.jstor.org> (staženo 20. 4. 2014).

V roce 1949 byl fond Monnetova modernizačního plánu financován z 90% z Marshallova plánu.²⁰ Monnetův plán měl za pomoci dodávek uhlí z Porúří vést k modernizaci francouzského průmyslu a navýšení hospodářské produktivity. Celkově měl plán vést k posílení francouzského hospodářství a dostat Francii ekonomicky do čela kontinentální Evropy. Jean Monnet, v té době generální komisař francouzského Národního úřadu pro plánování, považoval využití uhlí z Porúří za základní prostředek k rekonstrukci francouzského hospodářství. Francouzskou obavou bylo, že porúřský ocelářský průmysl bude rekonstruován dříve než ten francouzský. Proto Francouzům vyhovovaly spojenci kontrolované produkční stropy německého průmyslu.²¹ Během konce 40. let se začal zvyšovat tlak Američanů a Britů na Francii, aby byly odstraněny stropy a překážky omezující Německo, jehož produkci potřebovali v začínající studené válce. Tento tlak se začal ještě zvyšovat se začátkem Korejské války v roce 1950. Francie se dostala postupně do pozice, kterou přesně vystihl Jean Monnet: „Odmítneme, ale Američané budou naléhat. Nakonec vyhlásíme své výhrady a ustoupíme.“²² Aby si Francie udržela stávající hospodářské výhody a kontrolu nad Německem, musela najít nový způsob jak toho dosáhnout. Řešením měl být Schumanův plán a ESUO.

1.3 Německo: Cesta zpátky do Evropy

Německo bylo po válce pod okupační správou čtyř mocností. Spolková republika Německo vznikla ze tří zón - americké, britské a francouzské. Již na Postupimské konferenci v roce 1945 byl stanoven plán 4D, jehož cílem bylo zpacifikování poraženého Německa.²³ Způsob, kterým by se mělo nakládat s Německem, vyvolával mezi Francií, USA a Velkou Británií časté neshody. Například Velká Británie na straně s Francií se přely se Spojenými státy o výši reparací. Prakticky ve všech ostatních problémech, týkajících se převážně omezení německého hospodářství, s řešením německé situace se stavěla osamocená Francie proti vůli Velké Británie a Spojených států.²⁴ Cesta od Morgenthauova plánu, jehož cílem bylo udělat z Německa agrární zemi, ke vzniku Spolkové republiky Německo, byla dlouhá. Francie chtěla zamezit vzniku samostatného německého státu v obavách o vlastní bezpečnost

²⁰ Greg Behrman, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe* (Londýn: Aurum press Ltd, 2008), 221.

²¹ Lynch, „Resolving the Paradox of the Monnet Plan“, 229-243.

²² Petr Luňák, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce* (Praha: Libri 1997), 119-125.

²³ Vladimír Nálevka, *Světová politika ve 20. století I.*, (Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000), 185.

²⁴ Hogan, *The Marshall Plan*, 189-237.

a dominanci na kontinentu. Nakonec pod tlakem Velké Británie a USA Francie ustoupila. I poté co v roce 1949 vznikla SRN, si okupační správa zachovala prostřednictvím Okupačního statutu značné pravomoci, které v průběhu let přenechávala německé vládě. Okupační statut uděloval vzniklé Spolkové republice Německo plnou zákonodárnou, výkonnou a soudní moc. Okupační mocnosti si však skrze okupační statut zachovaly některé kompetence především nad německou demilitarizací a kontrolu průmyslu. Pohled spojenců na politickou a bezpečnostní situaci v Německu byl proto pro Němce důležitý, protože získání větší suverenity na úkor Okupačního statutu bylo možné pouze po dohodě s okupačními mocnostmi.²⁵

Adenauer se po svém zvolení spolkovým kancléřem snažil o revizi okupačního statutu a tím o získání větší státní suverenity.²⁶ Hlavním cílem Adenauerovy poválečné administrativy bylo dosáhnout mezinárodní politické rehabilitace SRN. To mělo dva základní důvody. Zaprvé se Adenauer snažil o uznání Spolkové republiky Německo jako nástupce před-hitlerovského Německa. To bylo důležité hlavně z důvodu existence druhého německého státu, tedy NDR. SRN se považovala za jediného oprávněného zástupce německého národa. Hlavním argumentem německé vlády byla demokratická legitimita režimu a vlády v SRN²⁷. Druhým důvodem byla snaha Spolkové republiky ukázat Němce jako mírumilovný národ, který se poučil ze svých předchozích chyb.²⁸ Způsobem, jak ukázat světu, že se Německo změnilo, bylo přihlášení se k Západu, demokracii a mezinárodním organizacím obecně a těm evropským obzvláště. Usmíření se s Francií bylo poválečnou prioritou a cestou jak ukázat mírumilovnost německého národa. Evropské společenství uhlí a oceli se jevilo jako ideální odpověď na řešení obou problémů. Členství Německa v mezinárodních organizacích mělo Německo podle Adenauera dovést zpátky do civilizované Evropy.

1.4 USA: Podpora Evropy

USA vyšly z druhé světové války jako světová supervelmoc. Spojené státy americké měly po skončení války monopol na atomovou zbraň, vlastnily 80%

²⁵ Helmut Müller a kolektiv, *Dějiny Německa* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001),347-351.

²⁶ Ibid., 348-349.

²⁷ Ibid., 339-376.

²⁸ Ian Bache, Stephen George a Simon Bulmer, *Politics in the European Union second edition* (Oxford: Oxford university press 2006),93-105.

světových zlatých rezerv a dominovaly ve strojírenství.²⁹ Američané se během druhé světové války k otázce budoucí evropské integrace vůbec nevyjadřovali a nezaujímalí k ní žádné stanovisko.³⁰ Přesto se USA v Evropě začalo po druhé světové válce aktivně angažovat. Jedním z hlavních bodů zahraniční politiky Spojených států se stala aktivní podpora evropského integračního procesu. Marshallův plán a jednání Američanů je toho jasným důkazem. Nabízí se proto otázka, co vedlo USA ke změně zahraniční politiky vůči Evropě a podpoře evropské integrace.

Katalyzátorem změny politiky USA vůči Evropě a evropské integraci se stala začínající studená válka. USA se po válce začaly dostávat do politického a ideologického konfliktu se Sovětským svazem. Administrativa USA si postupně uvědomovala důležitost západní Evropy pro svoji vlastní bezpečnost. Myšlenka jednotné a integrované Evropy začala být pro americké politiky a zahraničněpolitické experty spojená s politickou stabilitou a ekonomickým růstem. Politická a ekonomická integrace a obnova Evropy měla z amerického úhlu pohledu zamezit dalšímu šíření komunismu a vlivu SSSR v západní Evropě. To vyžadovalo komplexní politiku, která by se dokázala vyrovnat jak se sovětským nebezpečím, tak napomoci západoevropským zemím k co nejrychlejší rekonstrukci. Výsledkem byla Trumanova doktrína a Marshallův plán, které ve svém projevu nazval prezident USA Henry Truman jako dvě poloviny téhož ořechu.³¹ Ty měly za hlavní cíl zadržování komunismu, potažmo nastartování ekonomik evropských zemí. Zásadní však je, co k zavedení Trumanovy doktríny a schválení Marshallova plánu vedlo.

Po válce v USA opět ožíval proud izolacionismu. Politického směru, který neměl zájem na zatahování USA do mezinárodních problémů, tudíž ani na rozsáhlé podpoře západní Evropy. Izolacionistické myšlenky se šířily především mezi republikány. Republikáni, ale i další politici, jako například senátor Glenn Taylor z progresivní strany, útočili na Marshallův plán, protože podle nich podporoval socialistické vlády v Evropě a tudíž podle jejich představ i komunismus. Problémem pro schvalování Marshallova plánu byla republikánská většina v kongresu a senátu vzniklá

²⁹ František Stellner a kolektiv, *Hospodářské dějiny* (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006), 87-94.

³⁰ Hajo Holborn, „American Foreign Policy and European Integration“, *World Politics* 6, č. 1 (Říjen 1953), 1-30, <http://www.jstor.org> (staženo 25. 4.2014).

³¹ Luňák, *Západ*, 79-83.

po volbách v roce 1947.³² Isolationistický proud začal postupně ztrácet podporu a sílu obzvláště kvůli událostem v Evropě. Politická a ekonomická situace v Evropě, kde se stále více rozšiřoval vliv Sovětského svazu, který byl Američany považován za nepřijatelný a nepřátelsky smýšlející, se nadále zhoršovala. To vyvolávalo u některých amerických politiků opodstatněné obavy, že vliv SSSR se rozšíří natolik, že se stane pro USA přímou bezpečnostní hrozbou. Ve Francii získali komunisté ve volbách v roce 1945 26,2 % všech hlasů a stali se tak nejsilnější stranou. Taktéž v Itálii dosáhla ve volbách komunistická strana 19 % hlasů a stala se 3. nejsilnější stranou.³³ Dalším problémem byla pro USA situace Velké Británie. Velká Británie, jeden z největších poválečných spojenců USA, ekonomicky směřovala k bankrotu. V roce 1947 se Spojené království téměř hospodářsky zhroutilo a bez americké pomoci a omezení plné konvertibility libry, která byla vynucená Američany jako podmínka půjček, by pravděpodobně doopravdy zkrachovalo. Británie se mimo jiné musela vzdát finanční podpory řeckých protikomunistických sil v zuřící občanské válce.³⁴ Varováním o intencích Moskvy v Evropě i ve světě byl Kennanův dlouhý telegram, který poukazoval na fakt, že Sovětský svaz se nezastaví při šíření svého vlivu před ničím jiným než před silou a rázným postojem. Dean Acheson, ministr zahraničí za Trumanovy administrativy, přesvědčoval americké politiky o tom, že sovětské nebezpečí je více než reálné a že národy Evropy budou bez americké pomoci padat jeden za druhým. Tato širší perspektiva, schovaná za jednotlivými událostmi, na představitele republikánů silně zapůsobila a pomohla je přesvědčit, že akce proti šíření komunismu jsou nutné stejně jako pomoc Evropě.³⁵

K urychlení diskuzí a schvalovacího procesu Marshallova plánu přispěly události ze začátku roku 1948, kdy došlo ke komunistickému převratu v Československu. Od momentu schválení Marshallova plánu kongresem se ozývalo minimum ohlasů proti podpoře ekonomické integrace západní Evropy. To potvrzují i slova Johna Fostera Dullese, experta republikánů na zahraniční politiku, který prohlásil, že Evropa rozdělená na drobné hospodářské jednotky nemůže řádně prosperovat a tím poukázal na nutnost evropské ekonomické integrace s podporou

³² Behrman, *The Most Noble Adventure*, 148-163.

³³ Luňák, *Západ*, 74.

³⁴ Nálevka, *Švětová politika ve 20. století I.*, 210.

³⁵ Wesley W. Widmaier, „Constructing Foreign Policy Crises: Interpretive Leadership in the Cold War and War on Terrorism“, *International Studies Quarterly* 51, č. 4 (Prosinec, 2007), 779-794, <http://www.jstor.org> (staženo 25. 4. 2014).

USA.³⁶ Od schválení Marshallova plánu v republikánském kongresu se americká podpora Evropy a její integrace stala realitou stejně jako angažovanost USA v Evropě.

1.5 OEEC: Kompromisy a neshody

Návrh Marshallova plánu byl přednesen 5. června 1947 při projevu amerického ministra zahraničí George C. Marshalla na Harvardu. Schválení se plán dočkal v kongresu 2. dubna 1948.³⁷ Marshallův plán a na něm založená Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci byly přímým důsledkem začínající studené války. Pomoc proudící do Evropy skrze Marshallův plán a OEEC se měla stát z pohledu Američanů i Evropanů bariérou proti šíření sovětského vlivu. Hlavním problémem bylo, že každý stát si OEEC představoval jinak. Francouzi chtěli ze začátku OEEC bez Německa. Britové se snažili prosadit co nejsilnější libru v OEEC a zabránit vzniku nadnárodního prvku. Američané si představovali OEEC jako organizaci, na jejíchž základech vznikne integrovaná Evropa a viděli v ní příležitost jak vrátit denacifikované Německo do Evropy. Národní zájmy hlavních aktérů si tedy odporovaly. Tyto problémy reflektovala struktura a činnost organizace a zvětšoval princip jednohlasnosti.

USA nebylo přímo členem OEEC, ale díky iniciaci a financování Marshallova plánu mělo silnou pozici při jednání o OEEC. USA se v rámci OEEC snažily prosadit rozšiřování pravomocí OEEC a nadnárodní prvek. Důležitou osobností byl v tomto ohledu Averell W. Harriman, který měl za americkou stranu dohlížet na realizaci Marshallova plánu přímo v Evropě. Na Harrimanových postojích se ukazovaly problémy spojené s americkou pozicí v OEEC. Harriman se mnohokrát pokoušel přesvědčit státy OEEC o posílení institucí a vytvoření Američany kýženého nadnárodního prvku, ovšem nikdy neuspěl. Místo toho se několikrát dostal do konfliktu s britskými zástupci, které za jejich integraci odporující postup často kritizoval. Posílení pravomocí OEEC se snažil Harriman prosadit i při jednání o novém orgánu OEEC, ze kterého nakonec vzešel Konzultační výbor (Consultative Group)³⁸. Nakonec byl Konzultační výbor vytvořen pouze jako konzultační orgán fungující na mezivládním principu, ve které se setkávali ministři jednotlivých zemí. Americký zástupce neměl v Konzultačním výboru hlasovací právo a jednání se mohl účastnit pouze za

³⁶ Martin Kovář a Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.*, (Praha: Triton, 2006), 39-70.

³⁷ Nálevka, *Světová politika ve 20. století I.*, 214-215.

³⁸ Neexistuje český ekvivalent. Jedná se o autorův vlastní překlad.

předpokladu, že byl pozván.³⁹ Struktura Rady ministrů byla především dílem Velké Británie, která chtěla v OEEC dominovat, ale i ostatních evropských států. Jedinou pákou, kterou Spojené státy měly, byla možnost pohrozit evropským národům zastavením Marshallova plánu, což i několikrát udělaly.⁴⁰ Dle mého mínění ovšem spočíval problém v tom, že Američané i Evropané se navzájem potřebovali, a proto tak absolutní ultimátum jako zastavení MP postrádalo efektivitu. Hrozba Sovětského svazu a šíření komunismu do západní Evropy byla příliš velká. Obě strany si uvědomovaly, že k přerušení Marshallova plánu před plánovaným ukončením nikdy reálně nedojde. I přes veškerou svoji snahu se americké administrativě nepodařilo v rámci OEEC nikdy úplně prosadit svoje cíle na integraci Evropy. Jak tvrdí ve své knize Gillingham, USA nikdy nemohla přetransformovat Marshallův plán, aby šel vstříc evropské federalizaci, a to kvůli britskému odporu. Budoucnost evropské integrace tak z pohledu Američanů ležela ve francouzských rukou a plánovaném Evropském společenství uhlí a oceli.⁴¹

Britský postoj k OEEC a vyjednávání o clearingové a platební unii se silně odvíjel od britských politických cílů v rámci Společenství národů a šterlinkové oblasti. Britové se snažili vyjednat co možná nejlepší postavení libry a zároveň se úplně nevázat v rámci západní Evropy. Hlavním důvodem byla snaha labouristické vlády prosadit libru jako celosvětovou měnu po boku amerického dolaru.⁴² Tímto jednáním se Spojené království často dostávalo do konfliktu s americkými zájmy v Evropě. Američané se snažili po dlouhou dobu Spojené království postavit do čela evropského integračního procesu. Velká Británie však nadnárodní prvek v OEEC odmítala a všechny návrhy na jeho vytvoření v organizaci vetovala. Nadnárodní struktura by z britského úhlu pohledu znamenala připojení Velké Británie ke kontinentální Evropě a přímo by tak ohrožovala britské celosvětové zájmy i domácí politiku.⁴³ I přes tlak USA na Velkou Británii se Britům dařilo prosazovat vlastní zájmy, což si lze dokumentovat i na závěrečné dohodě o Evropské platební unii, která libru zvýhodňovala a celkově byla pro Velkou Británii výhodná.⁴⁴ OEEC a jeho struktura byly silně ovlivněny britským přístupem, protože princip jednohlasnosti Spojenému království umožňoval vetování pro něj nevyhovujících změn.

³⁹ Hogan, *The Marshall Plan*, 211-222.

⁴⁰ *Ibid.*, 211-222.

⁴¹ Gillingham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 148-177.

⁴² Clifford, *Making of Eurosceptic Britain*, 15-48.

⁴³ Behrman, *The Most Noble Adventure*, 210-213.

⁴⁴ Hogan, *The Marshall Plan*, 293-335.

Politiku Francie v OEEC shrnují dva základní návrhy při jednání o formě a struktuře Marshallova plánu a OEEC. Prvním návrhem Francie ohledně OEEC bylo vytvoření evropské celní unie, která by pomohla nastartovat obchod a zvětšit produkci v Evropě i Francii. Skrze francouzský návrh celní unie by mohla Francie eliminovat německé tarify a přitom udržet svoje kvantitativní importní omezení na konkurenceschopný německý vývoz. Druhým návrhem Francie byla internacionalizace Porúří, z níž by mohl těžit francouzský železárenský průmysl díky německému uhlí. Oba dva návrhy pak měly mít za výsledek udržení Německa pod kontrolou a zajištění hladkého průběhu Monnetova plánu. Francie se těmito kroky snažila posílit svoji hospodářskou pozici v západní Evropě a naopak oslabit německou. Návrh na celní unii byl ostatními státy rychle zamítnut, protože ty chtěly sledovat vlastní politické cíle. To dokládala reakce ostatních států na francouzský návrh. Belgie a Nizozemsko braly jako klíčovou účast Velké Británie. Bez Velké Británie se odmítaly celní unie účastnit. Belgie a Nizozemsko chtěly profitovat z finančních závazků Velké Británie vůči nim. Spojené království se obávalo kontinentální průmyslové konkurence a účast v celní unii odmítlo i s ohledem na to, že by celní unie pravděpodobně vedla k dalšímu odlivu britských dolarových rezerv. Rozdílné postoje států k celní unii a rozlišné národní zájmy tak vedly ke krachu francouzského návrhu.⁴⁵

Okupační zóny budoucí Spolkové republiky Německo byly členy OEEC již od vzniku organizace. Okupační zóny pak zastupovaly jejich představitele, kteří byli dosazováni okupačními mocnostmi. Největším odpůrcem účasti německých okupačních zón v Marshallově plánu byla Francie, která se cítila německou účastí v plánu ohrožena. Oproti tomu se Velká Británie a USA snažily zajistit rychlé ekonomické obnovení Německa, které by se tak stalo zárukou evropské hospodářské stability a pomohlo tak zabránit šíření sovětského vlivu. Američané a Britové se pomocí ústupku Francii snažili získat její podporu pro účast německých okupačních zón v Marshallově plánu. To bylo nutné vzhledem k postavení Francie jako jedné z okupačních mocností. Proto nabídli Američané a Britové Francii navýšení exportu německého uhlí do Francie nebo podporu francouzských ekonomických zájmů v Sársku a Porúří. Americký a britský tlak a ústupky donutily Francii akceptovat účast německých zón v OEEC. Na Londýnské konferenci z roku 1948 zabývající se otázkou Německa se Francie opět snažila prosadit skrze mezinárodní kontrolu Porúří své politické zájmy. Francouzský návrh

⁴⁵ Hogan, *The Marshall Plan*, 65-68.

internacionalizace, který byl na konferenci předložen, by ve výsledku dal Francii právo výrazně ovlivňovat investice a produkci v Porúří a možnost zpomalovat německou ekonomickou obnovu. Francouzskému návrhu nejsilněji oponoval Lucius Clay, americký generál a vojenský guvernér v americké zóně a posléze bizonii. Clay prosazoval rychlou ekonomickou obnovu Německa, která by nebyla omezována vnějšími vlivy. Proto nesouhlasil s francouzským návrhem, který by znamenal značné zpomalení procesu německé hospodářské obnovy. Američanům se pomocí dalších ústupků, jako například schválením mezinárodního dohledu nad Porúřím nebo slibem, že americké jednotky zůstanou v Německu do podpisu mírové smlouvy, podařilo prosadit kompromis, který spíše odrážel představy generála Claye.⁴⁶ Západní Německo vstoupilo do Organizace pro Evropskou hospodářskou spolupráci 31. října 1949, ale francouzské obavy z Německa stále přetrvávaly.⁴⁷

1.6 ESUO: Evropská integrace bez Velké Británie

V roce 1950 byl Francií vytvořen Schumanův plán, který měl za úkol vytvořit Evropské společenství uhlí a oceli obsahující nadnárodní prvek. Ve svém projevu z 9. května 1950 hovořil francouzský ministr zahraničí Robert Schuman o Evropském společenství uhlí a oceli jako o instituci, která změní budoucnost západní Evropy. Přímou řekl, že společná těžba uhlí a výroba oceli materiálně zabrání válce mezi Německem a Francií. ESUO se podle Schumanových slov mělo stát prvním krokem k evropské federalizaci.⁴⁸ K účasti na Evropském společenství uhlí a oceli byli přizvány všechny západoevropské země včetně Velké Británie. Schumanův plán s sebou nesl problémy, protože ne vždy odpovídal národním zájmům hlavních aktérů. Velká Británie nesouhlasila s formou ESUO kvůli předpokládané existenci nadnárodního prvku. Francie s Německem se snažily zajistit na vyjednáváních co nejlepší pozici pro svoji zemi. Vedly tak spolu dlouhé spory například o německé dekartelizaci nebo produkčních stropech. Politické cíle hlavních aktérů tak sehrály podstatnou roli při formování ESUO.

Robert Schuman inicioval vznik Schumanova plánu, který by z francouzské perspektivy vyřešil stále se stupňující tlak na vyřešení německé otázky. Cesta

⁴⁶ Ibid., 128-133.

⁴⁷ Behrman, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe*, 263.

⁴⁸ Kovář a Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.*, 77-78.

k uzavření dohody mezi Německem a Francií byla obtížná. Francouzi žádali po Němcích, aby po vytvoření ESUO, omezili produkci ocelářského průmyslu a rozdrobili německé velké ocelářské podniky na podniky menší. Tím by si Francie zajistila ekonomickou dominanci v ESUO na úkor Německa. Když už v roce 1951 vypadalo jednání téměř beznadějně, tak přispěl k úspěšnému uzavření dohody o ESUO tlak USA proti německé průmyslové lobby. Když začala německá strana protahovat jednání, tak Američané reagovali hrozbou vlastního dekartelizačního plánu. Ten by německý průmysl omezil ještě citelněji než návrh francouzský.⁴⁹ Francouzi během vyjednávání o ESUO ustoupili ze svého požadavku na omezení německé ocelářské produkce a výměnou jim bylo od Němců slíbeno, že dojde k rozmělnění německých ocelářských syndikátů.⁵⁰ Francie se vzdala svého cíle stát se dominantní kontinentální ekonomikou. Tato dohoda dokládá trend francouzské politiky, která postupně odstupovala od pokusu hospodářsky a politicky omezovat Německo a tím začala vytvářet prostor pro vznik rovnocenného partnerství s Německem. Francouzům se nepodařilo v ESUO dosáhnout ekonomické dominance v Evropě, ale podařilo se jim zahájit proces urovnávání vztahů s Německem a nastartovat francouzsko-německý motor evropské integrace. Zároveň se Francii podařilo vytvořením ESUO eliminovat možnost ohrožení ze strany Německa. Francie se v ESUO vzdala části svých velkých hospodářských plánů, aby si zajistila bezpečnost.

Bez německé účasti by byl celý projekt Schumanova plánu neuskutečnitelný. Německý pohled na Schumanův plán byl již od počátku vřelý, ale ne neproblematický. Přistoupení k ESUO s sebou neslo mnoho nevýhod a vnitropolitických sporů. Hlavním oponentem ESUO byla německá sociální demokracie, která ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1949 získala jen o 8 mandátů méně než CDU/CSU.⁵¹ SPD, německá sociálně demokratická strana, vedená předsedou Kurtem Schumacherem měla k plánu velké výhrady. Mezi největší výhrady patřila kontrola nad německým ocelářským a uhelným průmyslem, která by Spolkové republice vzala možnost mít nad nimi po ukončení okupační správy úplnou svrchovanost. Podle SPD by účast SRN v západních strukturách znemožnila spojení obou německých států do jednoho. Právě sjednocené neutrální Německo bylo jedním z podstatných cílů poválečné SPD.⁵² Klíčová byla také

⁴⁹ Bache, George a Bulmer, *Politics in the European Union second edition*, 93-105.

⁵⁰ Behrman, *The Most Noble Adventure*, 317.

⁵¹ Müller a kol., *Dějiny Německa*, 346.

⁵² Kovář a Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.*, 71-91.

levicová ideologie SPD, pro kterou vytvoření společného trhu znamenalo konec socialistického snu a nadvládu liberálů a technokratů.⁵³ Adenauer si byl vědom toho, že německé hospodářství přistoupením k ESUO hospodářsky spíše ztratí, protože plán byl postaven hlavně na francouzských hospodářských zájmech, a ty byly založeny především na německém uhlí.⁵⁴ Vyjednávání o ESUO bylo spojeno s odporem německých velkých průmyslníků. ESUO by jim znemožňovalo obnovu velkých průmyslových společností, se kterou po skončení úřadování Mezinárodního úřadu pro kontrolu a správu Porúří počítali a kterou viděli jako garanci ekonomické prosperity Německa.⁵⁵ Nakonec však v úvahách o účasti v ESUO převážily výhody nad nevýhodami. Výrazně k tomu přispěla Adenauerova vláda, která tímto krokem částečně ustoupila od krátkodobých hospodářských výhod, kvůli dlouhodobým výhodám politickým. Nakonec byly všechny sporné body vyřešeny a zapojení Německa do struktur ESUO nic nebránilo. Jednání o ESUO ukázalo, že mezinárodní politická rehabilitace byla pro Adenauerovu vládu větší prioritou než rychlejší růst německé ekonomiky.⁵⁶

Britská neúčast v ESUO byla určena mnoha domácími i zahraničně-politickými faktory. Důležitou roli hrálo znárodnění ocelářského a uhelného průmyslu, který britská vláda odmítala předat pod kontrolu nadnárodní instituce. Clement Attlee přímo prohlásil, že Velká Británie si nemůže dovolit, aby její hospodářství řídila nedemokratická síla.⁵⁷ Zásadní byla i ideologie Labouristické strany, která byla silně levicová. Pro Labouristickou stranu byla z ideologického hlediska myšlenka společného liberálního trhu nepřijatelná. Levicovou ideologii Labouristické strany dokládá článek čtyři z ideologické ústavy strany z roku 1918, který se zmiňuje o znárodnění výrobních prostředků a průmyslu. Znárodnění výrobních zdrojů bylo z článku čtyři odstraněno až v roce 1995 za vlády Tonyho Blaira.⁵⁸ V manifestu Labouristické strany z roku 1945 se píše o rozsáhlém znárodnění nebo rozsáhlých sociálních výhodách.⁵⁹ Převedení ocelářského a uhelného průmyslu pod nadnárodní autoritu tedy nepřipadalo v úvahu.

⁵³ Ibid., 71-91.

⁵⁴ Bache, George a Bulmer, *Politics in the European Union second edition*, 93-105.

⁵⁵ Ibid., 93-105.

⁵⁶ Luňák, *Západ*, 119-125.

⁵⁷ Martin Kovář, Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.* (Praha: Triton, 2006), 71-91.

⁵⁸ Giles Radice, *Trio: Inside the Blair, Brown, Mandelson Project* (Londýn: I. B. Tauris, 2010), 86, <http://site.ebrary.com> (staženo 30. 4. 2014).

⁵⁹ „Labour Party Election Manifesto, 1945“, oficiální stránky britské labouristické strany, <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1945/1945-labour-manifesto.shtml> (staženo 30. 4. 2014).

Dále bylo při úvahách o evropské integraci důležité, že se Velká Británie odmítala lokálně vázat, protože se obávala ztráty své světové pozice. Pomyslnou tečkou za britskou neúčastí v ESUO byla skutečnost, že Schumanův plán nebyl hned od počátku konzultován s britskou vládou, která toto jednání považovala za urážku.⁶⁰ Před úplným odmítnutím plánu Britové vznesli svůj návrh na formát ESUO. ESUO mělo být podle britského návrhu čistě mezivládní organizací bez nadnárodního prvku a mělo zohledňovat britské politické a ekonomické zájmy včetně britských kolonií a Commonwealthu. Nadnárodní prvek představoval především pro Francouze důležitý mechanismus, který měl jednou pro vždy zabránit hrozbě války mezi Francií a Německem. Britský návrh byl v rozporu s francouzským cílem ustanovení nadnárodní instituce v ESUO, proto byla Británie z jednání nadobro vyřazena.⁶¹

Američané brali Německo jako jeden ze základních pilířů pro ekonomickou obnovu Evropy, proto podporovali i ESUO. Jak prohlásil Marshall, rehabilitace Německa v rámci západní Evropy je nezbytná pro její prosperitu. Zapojení Německa do struktur ESUO tak Američané vřele vítali. Vytvoření ESUO brali Američané jako dlouhodobé řešení francouzsko-německých vztahů. To by umožnilo dlouhodobou spolupráci a mír v západní Evropě. To Američanům vyhovovalo obzvláště s ohledem na vzrůstající napětí mezi USA a SSSR. ESUO dávalo naději na nastartování procesu hlubší evropské integrace, a to díky nadnárodnímu prvku, který se Američanům v rámci ESUO nepodařil prosadit.⁶² Mechanismus ESUO by pomohl Francii zajistit vlastní bezpečnost a navrátit Německo do Evropy, což by zajistilo fungující evropskou mocenskou rovnováhu. Američané si také pochvalovali, že plán je založen na principech, které se v OEEC snažili neúspěšně prosadit. Jako například na harmonizaci národních ekonomik, liberalizaci trhu nebo vytvoření nadnárodní instituce.⁶³ Americkou podporu Schumanovu plánu a ESUO dokazuje zásah amerického vysokého komisaře pro Německo Johna McCloye, který při obtížných jednáních mezi Německem a Francií pomohl dosáhnout kompromisu.⁶⁴

⁶⁰ Kovář a Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.*, 71-91.

⁶¹ *Ibid.*, 71-91.

⁶² Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 148-177.

⁶³ Hogan, *The Marshall Plan*, 135-188.

⁶⁴ Behrman, *The Most Noble Adventure*, 317.

1.7 Porovnání role národních zájmů států v ESUO a OEEC

Francouzské zájmy v ESUO a OEEC se lišily především postojem k Německu. V OEEC se Francouzi snažili i přes odpor Američanů a Britů ekonomicky omezovat Německo. Francie si z počátku nepřála účast německých okupačních zón v Marshallově plánu. I když se německé okupační zóny Marshallova plánu a OEEC nakonec účastnily, tak jejich účast byla vykoupena řadou ústupků. Ústupky měly Francii zajistit silnou ekonomickou pozici proti Německu a zajištění vlastní bezpečnosti. S vývojem studené války se však začal zvyšovat tlak Britů a Američanů na Francii v otázce omezování Německa. Francie tak byla donucena přehodnotit svoji původní strategii a přijít s novým plánem. Změna situace, tlak spojenců a studená válka tak změnily francouzský přístup k Německu. Francie se prioritně Schumanovým plánem snažila zajistit vlastní bezpečnost a podpořit své ekonomické plány. Vzhledem k vývoji situace se však Francie musela smířit s kompromisem. Francie vytvořením ESUO částečně rezignovala na své krátkodobé ekonomické plány, aby si zajistila bezpečnost. Bezpečnost měl mimo jiné zajistit nadnárodní kontrolní mechanismus v podobě Vysokého úřadu. Nadnárodní vysoký úřad omezoval ze své podstaty národní zájmy v ESUO, ale na druhou stranu zajišťoval bezpečnost Francie za pomoci kontroly těžby uhlí a kontroly oceli. Francie se v ESUO nakonec zřekla produkčních stropů německého průmyslu výměnou za jeho dekartelizaci. Odbourání produkčních stropů navýšilo výkonnost německé ekonomiky, což odporovalo ekonomickým zájmům Francie. ESUO bylo na rozdíl od OEEC z těchto důvodů konstruktivním řešením německé situace z francouzské strany. Pozvolná změna francouzských národních zájmů umožnila položit základy francouzsko-německé spolupráci na mnoho let dopředu.

Základním rozdílem mezi pozicí Německa v OEEC a ESUO byl fakt, že do OEEC vstupovalo Německo ještě zastoupené svými okupačními zónami, kdežto do ESUO vstupovalo již jako stát. Členství německých zón proti francouzské vůli bylo umožněno silnou podporou Spojených států. Spojené státy se snažily ekonomicky obnovit Německo, aby mohla být v rámci západního bloku využita jeho průmyslová produkce. Zároveň hrál důležitou roli fakt, že americká administrativa viděla Německo jako základní předpoklad mocenské rovnováhy v Evropě. Ekonomicky silné Německo představovalo pro USA záruku ekonomického růstu celé západní Evropy a její stability. Obhájcem ekonomické obnovy a politické rehabilitace Německa byl z těchto důvodů i Lucius Clay. Nástup Adenauerovy administrativy v nově vzniklé Spolkové republice

Německo tento přístup nezměnil. Němci se stále snažili dosáhnout naplnění svého ekonomického potenciálu, stejně jako politické rehabilitace v západní Evropě. K tomu měla Německu pomoci účast v mezinárodních západních strukturách. Přistoupení k ESUO bylo pro Němce stejným nebo snad i větším kompromisem než pro Francouze. Účast v ESUO s sebou nesla krátkodobé ekonomické problémy, které způsobila dekartelizace a nepřímo podpora hospodářství Francie německým uhlím. Politická rehabilitace byla však pro Adenauerovu vládu politickou prioritou na rozdíl od lídra opoziční SPD Kurta Schumachera. Ten považoval ESUO za ohrožení německého socialistického snu a německých ekonomických cílů a především jako ohrožení brzkého spojení obou německých států. Adenauerově vládě se však podařil prosadit pro-západní kurz a návratu Německa do Evropy tak už nic nebránilo.

Přístup Velké Británie k OEEC a vyjednávání o Schumanově plánu se příliš nelišil. Velká Británie prosazovala vlastní zájmy postavené na jejich celosvětových politických zájmech. Účast Velké Británie v evropské organizaci disponující nadnárodní institucí by Velkou Británií připoutala k Evropě více, než si labouristická vláda přála. Velká Británie tak vetovala každý pokus o vytvoření nadnárodního prvku v OEEC. V případě ESUO je pak odpor Velké Británie proti účasti v ESUO s nadnárodním prvek zřetelnější. Spojené království odmítalo podle slov labouristické strany svěřit svůj průmysl pod nedemokratickou strukturu a de facto se účastnit kapitalistického projektu společného trhu. Velká Británie se před vytvořením ESUO dostala do pozice, kdy si Spojené státy dokázaly představit integrovanou liberální Evropu bez Spojeného království a Německo s Francií ji pro vytvoření společného trhu s uhlím a ocelí nepotřebovaly. Velká Británie se tak vlastním přičiněním vyřadila na dlouhou dobu z procesu evropské integrace a její neúčast umožnila vytvoření nadnárodního prvku v ESUO.

Hlavní problém pro Spojené státy představovala začínající studená válka. Studená válka zapříčinila vznik Trumanovi doktríny a americkou iniciací Marshallova plánu. Události studené války, jako například převrat v Československu, způsobil urychlení procesu schvalování Marshallova plánu a umožnil shodu v otázce obnovy Evropy mezi americkými zákonodárci. Americká podpora evropské integrace, liberalizace evropských trhů a zapojení alespoň části Německa do struktur západní Evropy vycházela z reality studené války. Američané potřebovali silnou obnovenou

Evropu s Německem, která by jim pomohla čelit sovětskému nebezpečí. Tyto vize se snažily USA prosadit prostřednictvím svého vlivu a tlaku v ESUO i OEEC. V OEEC Američané stále naráželi na odpor Velké Británie v otázce evropské integrace a na odpor Francie v otázce Německa. Z těchto důvodů se jim nepodařilo prosadit nadnárodní prvek nebo rehabilitaci Německa v OEEC. Spojené státy proto dlouho neváhaly s podporou Schumanova plánu a ESUO, protože vznik ESUO by pro ně představoval řešení obou politických cílů, které neprosadily v OEEC. Zásah Američanů při jednání mezi Francií a Německem přímo umožnil vznik ESUO. Spojené státy se tak smířily s neúčastí Velké Británie v evropském integračním procesu.

Rozvíjející se studená válka měla zásadní vliv na rozvoj evropské integrace a rekonstrukci Evropy. Stupňování tlaku na Francii v otázce německé obnovy výrazně přispělo k vytvoření ESUO stejně jako americká podpora. V OEEC se z důvodu rozporu národních ekonomických a politických zájmů nepodařilo prosadit nadnárodní prvek, který by mohl vést k integrované Evropě. Členství Německa v ESUO bylo prvním krokem na cestě k urovnání německo-francouzských vztahů. To bylo umožněno symbiózou politických zájmů Francie a Německa. Pro Francii bylo klíčové, aby pro ni Německo už nikdy nepředstavovalo hrozbu. Pro Německo byla prioritou politická rehabilitace v evropské politice. Národní zájmy, studená válka a rehabilitace Německa, tak sehrály klíčovou roli v počátcích evropské integrace. Vývoj těchto problémů a reakce států na ně předurčily ESUO z hlediska vývoje evropské integrace k úspěchu a OEEC k nezdaru.

2. ESUO, OEEC a ekonomická rekonstrukce Evropy

Jedním ze základních problémů poválečné rekonstrukce západní Evropy byla špatná ekonomická situace západoevropských zemí. Nestabilní ekonomická situace v Evropě mohla způsobit řadu dalších nesnází. Sociálními problémy počínaje a šířením komunismu do západní Evropy konče.⁶⁵ Tomu se snažili Američané i Evropané předejít. Společným cílem bylo stabilizovat západní Evropu ekonomicky a dosáhnout stabilního a udržitelného hospodářského růstu. Prostředky, kterými chtěli jednotliví aktéři těchto cílů dosáhnout, se mnohdy lišily.

Po velké hospodářské krizi 30. let se státy pokoušely ekonomické a na ně navazující problémy řešit ekonomickým protekcionismem a politickým izolacionismem. Velká hospodářská krize a obchodní protekcionismus způsobily výrazný pokles světového obchodu. Až v roce 1949 se podařilo dosáhnout stejné úrovně světového obchodu jako v roce 1929.⁶⁶ Státy západní Evropy a USA si uvědomovaly nutnost změny mezinárodního ekonomického uvažování, aby se předešlo opakování starých chyb. Důkazem proměny ekonomického myšlení byla deklarace amerického prezidenta Franklina Deleano Roosewelta s britským premiérem Winstonem Churchillem známá jako Atlantická charta z roku 1941, pojednávající o založení multilaterálních světových obchodních organizací na jejichž bázi by světový obchod fungoval v poválečném období. Dobrým příkladem je i konference v Bretton Woods z roku 1944, kde došlo k založení Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Začal se ukazovat posun k liberalizaci světového hospodářství.⁶⁷ Jedním z důležitých cílů Západu se tak stalo nastolení multilaterálního světového ekonomického systému a celková liberalizace a harmonizace trhů, byť k nim různé země přistupovaly s různou intenzitou.

V části zabývající se ekonomickou komparací Evropského společenství uhlí a oceli a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci bude kladen důraz na liberální kroky, které byly v rámci obou organizací podnikány. Důležitým kritériem pro komparaci bude vliv, který měly organizace na počátky takzvaného Zlatého věku, jež začíná na počátku 50. let a končí na začátku 70. let. Zlatý věk byl obdobím, kdy hospodářská výkonnost západní Evropy výrazně rostla. Mezi lety 1953 až 1973 rostlo

⁶⁵ John Lewis Gaddis, *Studená válka* (Praha, Slovart 2006), 35-42.

⁶⁶ Stellner a kol., *Hospodářské dějiny*, 87-94.

⁶⁷ Ibis., 87-94.

HDP v Evropě o 4,8% za rok. Mezi lety 1922 až 1937 rostlo HDP v průměru o 2,5%.⁶⁸ Hospodářský růst a stabilní ekonomická situace byly základními předpoklady pro udržení míru a politické stability v Evropě. Měla zamezit hrozícímu sovětskému a komunistickému nebezpečí, které by z nestabilní ekonomické situace mohlo těžit, nebo hrozbě obnovení agresivního německého nacionalismu, který v meziválečném období pramenil ze špatné ekonomické a sociální situace v Německu.

2.1 OEEC: Cesta k Evropské platební unii a liberalismu

Členské státy OEEC i americká administrativa se skrze OEEC a Marshallův plán snažily přijít s řešením špatné hospodářské a hlavně finanční situace. Neodkladným problémem byl v době vzniku Marshallova plánu a OEEC například nedostatek dolarových rezerv a mezistátní bariéry v Evropě. Ty bránily rozvoji vnitroeurospkého obchodu. Rozdílnost pohledů a názorů na hospodářskou obnovu západní Evropy a nastartování evropského obchodu byla ovšem značná.⁶⁹

Odlišnost názorů na evropskou ekonomickou rekonstrukci si lze ukázat na postojích amerických a britských. Spojené státy nebyly členem OEEC, ale měly skrze Marshallův plán rozsáhlý vliv na činnost OEEC. Americkým cílem bylo ekonomicky sjednotit Evropu a vytvořit tak důležitý předpoklad pro budoucí evropskou politickou integraci. Američané brali evropskou integraci v poválečných letech jako základ pro budoucí rozvoj a stabilizaci evropského kontinentu a v neposlední řadě jako hráz proti komunismu a východnímu nebezpečí. Ekonomická integrace byla z amerického úhlu pohledu dobrým základem pro hlubší integraci politickou. Spojené státy se snažily v rámci OEEC prosadit nadnárodní prvek fungující napříč ekonomikami účastnických států. Tento nadnárodní prvek by měl za úkol vytvořit jednotný evropský trh fungující na liberálních základech podobně jako v USA⁷⁰. Proti americké snaze silně integrovat a liberalizovat evropské ekonomiky se z několika důvodů stavěla Velká Británie. Zprv by evropská ekonomická integrace mohla poškodit hospodářský vliv Velké Británie v rámci Commonwealthu a šterlinkové oblasti. Dále britská Labouristická strana prosazovala Stát blahobytu, který by mohlo otevírání a liberalizace trhů ohrozit. Mohlo by totiž dojít k ohrožení programů, které ve Státu blahobytu fungovaly. Jako

⁶⁸ J. Bradford de Long a Barry Eichengreen, „The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program“, *National Bureau of Economic Research Working Paper 3899* (Listopad 1991) <http://www.nber.org> (staženo 11. 4. 2014).

⁶⁹ Hogan, *The Marshall Plan*, 1-26.

příklad je možné uvést plnou zaměstnanost nebo rozsáhle sociální výhody obyvatelstva. Také by odstraňování obchodních bariér vystavilo tlaku britské zlaté a dolarové rezervy, kterých měla Velká Británie nedostatek.⁷¹ Při většině jednání o snižování vnitroeurospkých obchodních bariér a evropské clearingové a platební unii se hledal kompromis mezi jednotlivými aktéry těžko. Narážení na stále stejné ekonomické problémy, které by liberalizace přinesla, bylo velkou překážkou.

Jedním z největších neduhů evropských hospodářství, bránícím růstu vnitroeurospkého obchodu, byly tenčící se dolarové a zlaté rezervy. Dolar byl jako tvrdá měna plně konvertibilní a spolehlivý, a proto byl v mezinárodním obchodu spolu se zlatem velice ceněný. Nedostatek dolarů a zlatých rezerv státy nutil ochraňovat své trhy obchodními bariérami, aby předešly jejich ztrátě. Panovaly obavy, že odbourávání bariér a liberalizace obchodu by evropským státům s negativní obchodní bilancí vůči zbytku světa výrazně uškodily a odsály jejich rezervy. Velkou překážkou mezinárodního obchodu bylo, že všechny západoevropské měny byly měkké a nekonvertibilní. To dostávalo při navyšování objemu zahraničního obchodu pod tlak zlaté a dolarové rezervy, které konvertibilní byly. Totéž platilo i pro obchod mezi státy OEEC, kde bylo nutné dolar a zlato využívat vzhledem k nekonvertibilitě evropských měn. Jakékoliv řešení tohoto komplexu problémů se hledalo velice složitě a většinou bylo silnými kompromisy jednajících stran výrazně omezeno.⁷²

První dohoda o Multilaterální monetární kompenzaci (Agreement on Multilateral Monetary Compensation)⁷³ z roku 1948 měla vyřešit problém s rezervami a měla pomoci odstranit alespoň část západoevropských obchodních bariér. Tato dohoda byla silně omezena hlavně britským a belgickým přístupem. Belgie byla jedním z hlavních evropských věřitelů a měla kladnou platební bilanci v rámci zemí OEEC, zatímco Velká Británie byla jedním z největších evropských dlužníků, tudíž měla zápornou platební bilanci v rámci zemí OEEC. Rozdíl mezi zájmy věřitelů a dlužníků byl prakticky nepřekonatelný a jakákoliv dohoda byla oslabena citelnými kompromisy, které omezovaly její efektivitu. U dlužníků to plynulo ze strachu ztráty dolarových a zlatých

⁷⁰ Ibid., 135-188.

⁷¹ Kurt F. Flexner, „The Creation of the European Payments Union: An Example in International Compromise“, *Political Science Quarterly* 72, č. 2 (červen 1957), 241-260, <http://www.jstor.org> (staženo 9. 4. 2014).

⁷² Ibid., 241-260.

⁷³ Neexistuje český ekvivalent. Jedná se o autorův vlastní překlad.

rezerv, které se snažili předejít. U věřitelů naopak z toho, že by v případě špatné dohody nedostali přímo dolary a zlato, ale jiné pro ně nezajímavé evropské měny. První dohoda o Multilaterální monetární kompenzaci se proto stala neúspěchem. Nepodařilo se odbourat prakticky žádné bariéry v evropském obchodu ani vyřešit problém s rezervami.⁷⁴

Až v roce 1950 se podařilo uzavřít dohodu o Evropské platební unii (EPU). To umožnil smířlivějším postoj Velké Británie. Její rezervy se po devalvaci roku 1949 stabilizovaly, do devalvace libry klesaly o 100 až 150 miliónů dolarů měsíčně.⁷⁵ Devalvace libry umožnila Britům slevit ze svých požadavků. I přesto však schválená dohoda o vzniku Evropské platební unie zvýhodňovala postavení dlužníků a libry.⁷⁶ EPU se postupem času stala jedním z největších úspěchů v rámci OEEC a Marshallova plánu, i přes své nedostatky plynoucí z nutných kompromisů. Za dobu trvání EPU, od roku 1950 do roku 1958, se podařilo navýšit vnitroeurovský obchod ze zhruba 10 miliard dolarů na 23 miliard dolarů a výrazně přispět k jeho obnově.⁷⁷

2.2 ESUO: Boj se subvencemi a dekartelizací

Základním účelem Evropského společenství uhlí a oceli bylo vytvoření společného trhu na nediskriminační bázi, kde by platily stejné podmínky pro všechny zúčastněné strany. Byla zapotřebí reorganizace uhelného a ocelářského průmyslu v rámci států ESUO. Uhlenný a ocelářský průmysl byl tradičně ochraňován jednotlivými státy například prostřednictvím subvencí nebo regulací a kontrolou cen. Státy často přehlížely nebo dokonce vytvářely a podporovaly syndikáty a kartely, které byly z liberálně-ekonomického úhlu pohledu hrozbou pro svobodnou konkurenci.⁷⁸ ESUO mělo za úkol, za pomoci nadnárodní instituce v podobě Vysokého úřadu, tyto praktiky odbourat a vytvořit funkční multilaterální rámec, v němž by společný ocelářský a uhelný trh fungoval. Avšak jednotlivé státy ESUO se svých privilegií, v pro ně klíčových průmyslových sektorech, vzdávaly jen těžce.⁷⁹

⁷⁴ Hogan, *The Marshall Plan*, 135-188.

⁷⁵ Ibid., 189-237.

⁷⁶ Ibid., 293-335.

⁷⁷ Barry Eichengreen a Andrea Boltho, „The economic impact of European integration“, in Stephen Broadberry, Kevin H. O'Rourke, *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 267-295.

⁷⁸ Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 299-363.

⁷⁹ Eichengreen a Boltho, „The economic impact of European integration“, 267-295.

Po vytvoření Schumanova plánu a podpisu Pařížské smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli se státy snažily udržet alespoň nějaký vliv v ocelářském a uhelném průmyslu na národní úrovni. Mnohdy sahaly k ochraně vlastních producentů před silami společného trhu, kde by je mohla konkurence výrazně ohrožovat. V případě uhlí se účastnické státy obávaly neschopnosti zajistit stabilní energetickou politiku, která byla klíčová pro uchování národního sociálního smíru. V případě oceli docházelo ke sjednocování tarifů a bariér, místo aby byly odstraňovány. To zapříčinilo tržní segmentaci, která neumožňovala správné fungování společného trhu.⁸⁰ Ochrana národních producentů přitom byla v rozporu s principem společného trhu ESUO. Mezystátní cla a kvóty v rámci Šestky byly v roce 1953 pro fungování společného trhu buďto zanedbatelné nebo neexistující, tudíž nepředstavovaly velký problém.⁸¹ Největším problémem ovlivňujícím společný trh byly státní subvence a státní kontrola cen. Tyto praktiky byly také v rozporu s ideou vytvoření společného trhu. Vysoký úřad však neměl dostatečně silnou autoritu k větší aktivitě v choulostivých státních sektorech týkajících se energetiky a bezpečnosti.⁸² Jako příklad lze uvést cílenou cenovou regulaci, která bránila navyšování exportu uhlí a oceli. Cenovou regulaci se po otevření společného trhu bránily především Německo a Francie. Obávaly se totiž navýšení tržní konkurence a tudíž přímému ohrožení vlastních producentů.⁸³

Dalším klíčovým cílem ESUO bylo rozmělnění ocelářských a uhelných kartelů a trustů. To mělo umožnit další liberalizaci společného trhu. Největší problém v tomto ohledu představovala oblast Porúří, kde po válce existovaly rozsáhlé německé uhelné kartely, které mohly vytvořit ekonomicky nezdravé konkurenční prostředí.⁸⁴ Dekartelizace byla klíčovým prvkem pro liberalizaci trhu a jejími zastánci byly například Američané nebo první předseda Vysokého úřadu Jean Monnet. Proti dekartelizaci uhelného trhu v Německu se například stavěl mimo Němců i francouzský představitel v Uhlé kontrolní komisi (Coal Control Group)⁸⁵ Parisot. Ten v roce 1951 v dopise určenému Monnetovi tvrdil, že je nemožné bránit v rámci Schumanova plánu ve fungování německým prodejním monopolům, protože ve Francii fungují také. Navíc dodal, že privátní těžářské syndikáty budou vždy ekonomicky efektivnější než státní

⁸⁰ Ibid., 267-295.

⁸¹ Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 299-363.

⁸² Eichengreen a Boltho, „The economic impact of European integration“, 267-295.

⁸³ Fred H. Sorenson, „The Five-Year Experience of the European Coal and Steel Community“, *International Organization* 12, č. 2 (Jaro, 1958), 193-200, <http://www.jstor.org> (staženo 7. 4. 2014).

⁸⁴ Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 299-363.

agentury.⁸⁶ Od dekartelizace se začalo postupně ustupovat po dlouhých bojích o dekartelizaci především německých uhelných a ocelářských kartelů. Dekartelizace byla zastavena kvůli vypuknutí Korejské války. Západ potřeboval ekonomickou sílu Německa a nemohl si ji dovolit ohrozit dekartelizací.⁸⁷ Již v roce 1952 bylo jasné, že dekartelizace německého ocelářského a uhelného trhu selhala a zvolna byla zahájena nová kartelizace.⁸⁸

Spuštění společného trhu s uhlím a ocelí proběhlo v rámci ESUO v roce 1953. Ovšem o fungujícím společném trhu se rozhodně nedá hovořit. I po oficiálním otevření společného trhu s uhlím a ocelí přetrvávalo mnoho zábran, které společný trh omezovaly. Dobrým příkladem nesplnění ekonomických cílů ESUO je fakt, že růst německého exportu oceli do členských států rostl pomaleji než do ostatních evropských zemí.⁸⁹

2.3 Porovnání ekonomického vlivu a výsledků ESUO a OEEC

Porovnání ekonomického vlivu a výsledků ESUO a OEEC může být díky odlišnosti jejich cílů a zaměření problematické. Proto, jak je již stanoveno v úvodu, komparace probíhá ve dvou základních kategoriích, které jsou ekonomicky podstatné pro evropskou ekonomickou integraci. To by mělo poskytnout dostatečné množství relevantních výsledků. Nejprve bude komparován ekonomický dopad obou organizací na liberalizaci ekonomiky, a to především vnitroeuropejského obchodu. Poté bude porovnáván vliv ESUO a OEEC na hospodářský růst v západní Evropě a počátky Zlatého věku. Výsledky ESUO a OEEC v těchto dvou kategoriích mohou ukázat, která organizace měla větší ekonomický dopad na evropskou ekonomickou integraci.

Vytvoření Evropské platební unie, které se podařilo více jak zdvojnásobit obchod mezi členskými státy OEEC a odbourat část vnitroeuropejských kvantitativních kvót na dovoz mezi nimi, bylo jedním z nejdůležitějších kroků, který byl v rámci OEEC podniknut vzhledem k liberalizaci a rozvoji vnitroeuropejského obchodu. I přes tyto úspěchy se však ani EPU ani OEEC nikdy nepodařilo odbourat všechny obchodní bariéry ležící mezi jednotlivými západoevropskými státy a plně prosadit širokou

⁸⁵ Neexistuje český ekvivalent. Jedná se o autorův vlastní překlad.

⁸⁶ Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 299-363.

⁸⁷ Eichengreen a Boltho, „The economic impact of European integration“, 267-295.

⁸⁸ Gilligham, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*, 304-312.

⁸⁹ Eichengreen a Boltho, „The economic impact of European integration“, 267-295.

liberální kooperaci mezi západoevropskými zeměmi. Například Francie se snažila neustále chránit své výrobce a tak se pravidelně zpožďovala za plánem OEEC na odbourávání importních kvót. Ochrana vlastních výrobců za pomoci tarifů a daní nebyla pouze neduhem Francie, ale i dalších zemí OEEC.⁹⁰ Dle mého mínění byla efektivita většiny pokusů o liberalizaci západoevropského obchodu poškozena kompromisy, které plynuly z rozdílných ekonomických cílů jednotlivých států. Jako příklad lze uvést dlouhá jednání o clearingové a platební unii nebo rozdílný pohled na hospodářskou obnovu Evropy mezi Američany, Brity a Belgičany.⁹¹

V případě ESUO je neúspěch liberalizace obchodu zřetelnější. ESUO se nepodařilo prosadit dekartelizaci německého těžkého průmyslu. Země ESUO nadále podporovaly své producenty pomocí daňového systému či kontroly cen uhlí a oceli. Společný trh, který byl pro uhlí i ocel spuštěn v roce 1953, byl segmentovaný a neúplně liberalizovaný. Pokusy o liberalizaci společného trhu stále narážely na odpor jednotlivých členských zemí, které nechtěly choulostivé průmyslové sektory ponechat silám konkurence bez jakékoliv ochrany na společném trhu. Z těchto důvodů ESUO nikdy zcela neuspělo při plnění svých liberálních cílů.

Dle mého mínění bylo OEEC v rozvoji vnitroeuropejského obchodu a jeho liberalizaci úspěšnější než ESUO a to i přesto, že se OEEC nikdy nepodařilo západoevropský obchod zcela liberalizovat. Společný trh, který by byl skutečně liberální a nediskriminační ke konkurenci, nevznikl na základech ani jedné z obou organizací. OEEC se společnému trhu ani nepřiblížilo, protože by bylo potřeba vytvořit instituce se značnými pravomocemi napříč ekonomikami jednotlivých států a s tím některé členské země OEEC nesouhlasily. Mezi nejhlásitější odpůrce ekonomického integračního procesu byly Velkou Británie a skandinávské země.⁹² V případě ESUO sice společný trh s uhlím a ocelí vznikl, rozhodně však nebyl ekonomicky nediskriminační kvůli snaze jednotlivých států ochraňovat své producenty. Důležité je zjištění, že u obou organizací selhal plán na liberalizaci obchodu z odlišných důvodů. U OEEC šlo primárně o rozdílné ekonomické uvažování a z něho plynoucí neschopnost prosadit komplexní řešení místo neefektivních kompromisů. U ESUO byla hlavním

⁹⁰ Barry Eichengreen, *European Economy since 1945 : Coordinated Capitalism and Beyond* (Princeton: Princeton University Press 2008), 101.

⁹¹ Hogan, *The Marshall Plan*, 135-188.

⁹² *Ibid.*, 293-335.

problémem neochota účastnických států riskovat svoji energetickou stabilitu, která s neliberálními praktikami přímo souvisela.

S ekonomickým růstem, který byl v této době nastartován, byl více spjat Marshallův plán a OEEC než ESUO. Marshallův plán sám sice oživení Evropy nezajistil, byl ovšem důležitou součástí komplexu ekonomické obnovy Evropy. Výsledkem plánu bylo rozdělení 12,97 miliard amerických dolarů mezi roky 1948 a 1951.⁹³ Marshallův plán poskytl potřebnou pomoc, která nepřímo umožnila investice do hospodářství. Kapitál, který země a společnosti díky pomoci z Marshallova plánu ušetřily, mohly investovat.⁹⁴ Vysoká míra investic je považována za jeden ze základních důvodů pro vysoký ekonomický růst 50. a 60. let.⁹⁵ Nárůst trhu a obchodu s uhlím a ocelí není primárně považován za úspěch ESUO, nýbrž růstu evropských hospodářství. ESUO nedisponovalo dostatečnou autoritou vůči členským státům, které se snažily bránit svou hospodářskou integritu, proto bylo ve svém konání omezeno. Na druhou stranu vznik ESUO umožnil odstranění produkčních stropů německého průmyslu, byť je tento výsledek některými odborníky částečně zpochybňován.⁹⁶

OEEC bylo i přes své zjevné nedostatky ekonomicky úspěšnější než ESUO. Liberalizace evropského ekonomického systému a obchodu byla složitým komplexem, který se skládal z mnoha organizací, společností a státních zájmů. Ideál vytvoření společného západoevropského trhu, který by byl liberální a nediskriminační, se rozplýval kvůli národním zájmům jednotlivých států. To platí jak ESUO i OEEC. Vysoký úřad, přestože byl nadnárodní, neměl dostatečnou autoritu na to, aby se mu podařilo odstranit neliberální státní praktiky a segmentaci trhu. OEEC bylo omezeno neustále přítomnými kompromisy a rozdílnými pohledy účastnických států. Proto i ve Zlatém věku přetrvaly obchodní bariéry, kartely a jiná omezení neumožňující plnou liberalizaci trhu. ESUO ani OEEC nelze upřít alespoň částečný úspěch při plnění jejich cílů, neboť obchodní bariéry byly omezeny a evropská ekonomika znovu nastartována.

⁹³ Luňák, *Západ*, 84-89.

⁹⁴ Michael J. Hogan, *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press 1987), 427-445.

⁹⁵ de Long a Eichengreen, „The Marshall Plan“, 27-35.

⁹⁶ Eichengreen a Boltho, „The economic impact of European integration“, 267-295.

Závěr

Začínající studená válka přispěla výraznou měrou k počátkům evropské integrace a budování mezinárodních organizací. Vzdávající napětí mezi Sovětským svazem a Spojenými státy přímo vedlo k vytvoření Marshallova plánu a Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. Vytvořením Marshallova plánu chtěli Američané finanční podporou účastnících se států zajistit udržení západní Evropy mimo sovětský a komunistický vliv. Nepřímým impulzem byla studená válka také pro vznik Evropského společenství uhlí a oceli. Spojené státy a Velká Británie vytvářely tlak na Francii, která dlouhou dobu po válce blokovala rehabilitaci Německa. Tento tlak donutil Francouze vymyslet nové řešení německé otázky, které by Francii zajistilo bezpečnost a prosperitu a zároveň vyhovovalo spojencům. To vedlo k vytvoření Schumanova plánu a následně ESUO. Z neorealistického pohledu je studená válka příčinou evropské integrace. Evropská integrace přežila i konec studené války, což neorealisté nepředpokládali.⁹⁷

Vliv Spojených států na evropskou integraci byl velký. Američané iniciovali vznik Marshallova plánu a OEEC a jejich prostřednictvím se snažili prosadit nadnárodní evropský orgán a ekonomické sjednocování Evropy. Intervence amerického zástupce při jednání o ESUO ukazuje, že americkým cílem byla jednotná Evropa i s Německem. V OEEC však naráželi Američané na britský odpor v otázce integrace a na francouzský v otázce Německa. Velká Británie z mnoha důvodů nebyla ochotná vázat se k západní Evropě v organizaci, která by disponovala nadnárodním prvkem. Britská neúčast v ESUO umožnila vznik nadnárodní instituce v podobě Vysokého úřadu, což by bylo v případě britské účasti nemyslitelné. Britské ambice přímo zabránily hlubší evropské ekonomické a politické integraci v OEEC. Vyřešení francouzsko-německého vztahu v ESUO se stalo symbolem evropské integrace a zároveň jejím motorem. ESUO ukázalo, že je možná spolupráce a solidarita mezi odvěkými nepřáteli Německem a Francií. I přesto, že lze namítnout, že ESUO vzájemné křivdy Německa a Francie úplně nenapravilo, tak minimálně proces zlepšování vzájemných vztahů výrazně urychlilo. Německé obětování krátkodobých hospodářských cílů a francouzská změna přístupu k Německu jsou toho jasným důkazem. To i přesto, že za nimi stály pragmatické politické cíle. V OEEC se otázka

německé obnovy nepodařila vyřešit, ale skrze americký a britský tlak na Francii tomu výrazně napomohla. Národní zájmy zkrátka měly na počátky evropské integrace výrazný dopad. V OEEC nebylo pro výraznou odlišnost politických cílů jednotlivých států plodná spolupráce na evropské integraci možná. Při jednání o Schumanově plánu naopak symbióza politických cílů členských zemí ESUO nahrávala vytvoření nadnárodního orgánu a dala tak přímý impuls k rozvoji evropské integrace a spolupráce. V tom hrála roli i struktura obou organizací. Možnost lepší shody mezi státy v ESUO byla dána menším počtem států a nadnárodním prvkem a to i přesto, že Vysoký úřad neměl v některých otázkách dostatečnou autoritu. OEEC naproti tomu potřebovalo pro důležitá rozhodnutí jednomyslnost při hlasování. Tento fakt nikdy neumožnil OEEC fungovat bez neefektivních kompromisů.

K liberalizaci obchodu přispělo výraznější měrou OEEC než ESUO. Vytvoření Evropské platební unie alespoň částečně vyřešilo dlouhodobý evropský problém s konvertibilitou měn a nedostatkem rezerv. Za 8 let existence EPU se podařilo více než zdvojnásobit objem evropského obchodu. ESUO takovým úspěchem nebylo, čemuž bránila segmentace společného trhu, která vznikala kvůli nerovným podmínkám. Státy ESUO nadále pomocí kontroly cen a dalších ekonomických nástrojů podporovaly své producenty a tím neumožňovaly vznik dobře pracujícího společného trhu s uhlím a ocelí. Marshallův plán a OEEC byly výrazněji spojeny s ekonomickým růstem v období zlatého věku než ESUO. Marshallův plán a OEEC pomohly oživit vnitroeuroevropský obchod. Marshallův plán také nepřímo umožnil navýšení investic a pomohl nastartovat Zlatý věk. Ani jedné z organizací se nepodařilo odstranit úplně mezistátní bariéry a cla. Marshallův plán a OEEC byly z ekonomického hlediska úspěšnější než ESUO.

Proč navazuje evropská integrace na ESUO a ne na OEEC? ESUO se na rozdíl od OEEC podařilo vytvořit platformu s nadnárodním prvkem, která byť nebyla z ekonomického hlediska zcela úspěšná, tak dokázala zmenšovat rozdíly mezi politickými cíli jednotlivých zemí. Hlavním úspěchem bylo v tomto ohledu začlenění Německa do západní Evropy a možnost dlouhodobého řešení francouzsko-německého vztahu. Evropská integrace sice přímo navazuje na ESUO, ale nemělo by se zapomínat na vliv Marshallova plánu, OEEC a Spojených států. Jak prohlásil k padesátému výročí

⁹⁷ Drulák, Teorie mezinárodních vztahů , 188-190.

Maršallov plán v roce 1997 německý kancléř Helmut Schmidt: „ Spojené státy by neměly zapomínat, že formující se Evropská unie je jeden z jejich největších úspěchů: nikdy by nevznikla bez Maršallov plánů.“⁹⁸

Summary

The beginnings of the Cold War contributed to further development in the field of European integration. Growing tension between the United States and the Soviet Union led directly to the creation of the Marshall Plan and the OEEC. The creation of the Marshall plan was supposed to help Western Europe to free itself of CCCP's influence. The beginnings of the Cold War indirectly helped with the formation of the ECSC. The Cold war reality caused, that the United States and Great Britain pressurised France to stop slowing down Germany recovery. USA and GB wanted to cancel production ceilings over German industry, but France did not want to do so. Pressure from Allies was growing and France had to find another way to deal with Germany. As a result, France created the Schuman Plan.

The United States tried to establish a supranational institution within the OEEC, but all their efforts and suggestions were rejected by Great Britain. The US also tried to accelerate Germany's recovery but were denied by the French. It all was a result of unanimous voting system in the OEEC. Great Britain did not want to make long term ties to Europe within the Organization base on supranational principle because of various domestic policies, Labour Party ideology and interests in the rest of the world. Therefore, they vetoed supranational principle of the OEEC and stayed out of the ECSC. France main goal was to ensure that Germany never becomes a threat again. France did not accomplish that in the OEEC, due to constant pressure. However, in the end they created the ECSC and started to build new relationship with Germany. Germany wanted to find a way back to Europe and the Schuman plan offered them exactly that. Reconstruction of Franco-German relations was a great success.

From economic perspective was the OEEC more successful than the ECSC. Creation of the European Payments Union helped solve the problem with dollar reserves and nearly doubled intra-European trade. On the other hand, the OEEC did not

⁹⁸ Behrman, *The Most Noble Adventure*,333.

entirely succeed in restriction of trade barriers and tariffs. The ECSC was bigger economic failure, because its creation of the Common market was not non-discriminatory. Even when the Common market was launched, there were still existing limitations such as price segmentation or restricted subsidies.

Why did European integration continued in the ECSC and not in the OEEC? The ECSC was a result of complementary national interests and contained supranational institution that enabled partial alignment of national interests. The ECSC succeeded in bringing back Germany into Europe and enabled new start in Franco-German relations. Despite the OEEC being more economically successful then the ECSC the OEEC was a result of compromises based on unanimity and was never able to get past that structure. Nevertheless, the Marshall Plan and the OEEC should not be forgotten, as they significantly helped in the beginnings of post-war European integration.

Bibliografie

PRAMENY

Labour Party Election Manifesto, 1945

<http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1945/1945-labour-manifesto.shtml>
(30. 4. 2014).

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18. april 1951)

http://www.cvce.eu/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html (14. 4. 2014).

KNIHY

Bache, Ian, Stephen George a Simon Bulmer, *Politics in the European Union second edition* (Oxford: Oxford university press, 2006).

Behrman, Greg, *The Most Noble Adventure: The Marshall Plan and the Reconstruction of Post-War Europe* (Londýn: Aurum press Ltd, 2008).

Broadberry, Stephen, Kevin H. O'Rourke, *The Cambridge Economic History of Modern Europe Volume 2* (Cambridge: Cambridge Pniversity Press, 2010).

Calder, Gideon Gass, a K. J. Merrill-Glover, *Changing Directions of the British Welfare State* (Cathays: University of Wales Press, 2012).

Clifford, Chris, *Making of Eurosceptic Britain: Identity and Economy in a Post-Imperial State* (Abigdon: Ashgate Publishing Group, 2008).

Drulák, Petr, *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha: Portál, 2003).

Eichengreen, Barry, *European Economy since 1945 : Coordinated Capitalism and Beyond* (Princeton: Princeton University Press, 2008).

Gaddis, John Lewis (*Studená válka* Praha: Slovart, 2006).

Gilligham, John, *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955* (Cambridge:Cambridge University Press, 1991).

Hogan, Michael J., *The Marshall Plan: America, Britain and the reconstruction of Western Europe, 1947-1952* (Cambridge: Cambridge University Press, 1987).

Klausen, Jytte, *War And Welfare: Europe and the United States, 1945 to the present* (New York: Palgrave Macmillan, 2001).

Kovář, Martin, a Václav Horčíčka, *Dějiny evropské integrace I.* (Praha: Triton, 2006).

Luňák, Petr, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*. Praha: Libri, 1997.

Helmut Müller a kolektiv, *Dějiny Německa* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001).

Nálevka, Vladimír, *Světová politika ve 20. století I.* (Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000).

Nálevka, Vladimír, *Světová politika ve 20. století II.* (Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2005).

Radice, Giles, *Trio: Inside the Blair, Brown, Mandelson Project* (Londýn: I. B. Tauris, 2010).

Stellner, František, a kolektiv, *Hospodářské dějiny* (Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2006).

ČLÁNKY A STUDIE

Eichengreen, Barry, a J. Bradford de Long, „The Marshall Plan: History's Most Successful Structural Adjustment Program“, *National Bureau of Economic Research Working Paper 3899* (Listopad 1991), <http://www.nber.org> (11. 4. 2014).

Flexner, Kurt F., „The Creation of the European Payments Union: An Example in International Compromise“, *Political Science Quarterly* 72, č. 2 (červen 1957), 241-260, <http://www.jstor.org> (9. 4. 2014).

Holborn, Hajo. „American Foreign Policy and European Integration“, *World Politics* 6, č. 1 (Říjen 1953), 1-30, <http://www.jstor.org> (staženo 25. 4. 2014).

Lynch, Frances M. B. Lynch, „Resolving the Paradox of the Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction“, *The Economic History Review, New Series* 37, č. 2 (Květen 1984), 229-243, <http://www.jstor.org> (20. 4. 2014).

Sarenson, Fred H., „The Five-Year Experience of the European Coal and Steel Community“, *International Organization* 12, č. 2 (Jaro, 1958), 193-200, <http://www.jstor.org> (7. 4. 2014).

Widmaier, Wesley W., „Constructing Foreign Policy Crises: Interpretive Leadership in the Cold War and War on Terrorism“, *International Studies Quarterly* 51, č. 4 (Prosinec, 2007), 779-794, <http://www.jstor.org> (25. 4. 2014).

WEB

Treaty establishing the European Coal and Steel Community, ESUO Treaty, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ESUO_en.htm (staženo 23. 4. 2014).

Organisation for European Economic Co-operation,
<http://www.oecd.org/general/organisationforeuropeaneconomicco-operation.htm>
(staženo 23. 4. 2014).